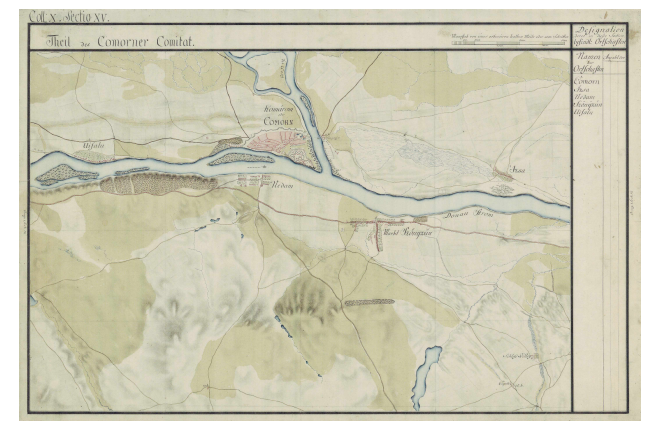

1.2.6.1. Örökségvédelmi hatástanulmány I. – Történeti leírás

Írta – Szerkesztette: Szamadó Emese, Németh Iván – OeU Kft.

(A hatástanulmány az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet előírásai alapján, a melléklete szerinti tartalommal készült)

A címlapon szereplő kép az első katonai felmérés X. – XV. szelvénye.

A szövegben szereplő hivatkozások a „4.1 A terv készítéséhez felhasznált dokumentumok és források jegyzéke” című füzetben felsorolt címekre mutatnak. A füzetben a forrásmegjelölés nélküli képek és ábrák saját felvételeink illetve ábráink.

A szövegközi ábrák közül a csillaggal jelletteket a VI. füzetben nagyobb méretben megismételjük.

1. Vizsgálat¹

a) történeti leírás, régészeti örökség

aa) történeti leírás

A mai, magyarországi Komárom központi városrésze 1896-ig Új-Szőny településként volt ismert, amelyet akkor csatoltak a Duna északi partján fekvő Komárom városhoz.

Az 1920-as trianoni békeszerződés Komárom városon belül, a Duna vonalában húzta meg az országhatárt; a történeti várost az akkor létrehozott Csehszlovákiához csatolta, így megszűnt Komárom megye adminisztratív központja, ezért is alapították a Duna jobb partján maradt városrészből Új-Komáromot, amely 1923-ig a Csonka Komárom vármegye központja volt.

1938-ban az első bécsi döntés Felvidéket visszacsatolta Magyarországhoz; a kettéosztott város egyesült.

A II. világháborút követő, 1947-es párizsi békeszerződések lényegében a trianoni határokat állították vissza, így alakult ki a jelenlegi helyzet; a történeti Komárom Komárno néven szlovákiai város, a Komárom nevet a magyarországi oldalon fekvő város viseli.

Mivel itt Komáromot is magyar néven említjük a továbbiakban, ezért a két város megkülönböztetésére az Észak- illetve Dél-Komárom elnevezést fogjuk használni, ahol az egyértelműség érdekében erre szükség van.

Dél-Komárom része 1921-től a korábban Ó-Szőnyhöz tartozó Kisszőny, 1932-től az üdülőövezetként kiépült, korábban szintén Ó-Szőnyhöz tartozó Koppánymonostor majd 1977-ben hozzákapcsolták Szőnyt (korábban Ó-Szőny), így a város területe 2008-ban valamivel több 70 km²-nél, lakossága valamivel kevesebb, mint húszezer fő.

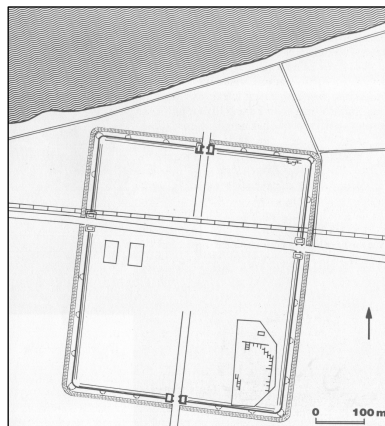
A mai Dél-Komárom beépítésre szánt területei a nyugati városhatártól a keleti határig, a Koppány vezér út, majd az 1-es út menti változó szélességű sávban helyezkednek el. A város az 1-es úti tengely mentén több olyan településrészből áll, amelyek története csak a legutóbbi időkben – a mai összetételben 1977-től, mintegy harminc éve – kapcsolódott össze. Ezek a települési sávok keletről nyugatra haladva a következők:

¹ szöveg, térképi ábrázolás, fotók azonosításra alkalmas adatokkal és formában

- **MOLAJ** városrész, eredetileg olajipari terület, jelentős mennyiségű szolgálati lakással, amelynek kialakítása 1942-ben kezdődött. [6] MOLAJ a római limes menti **Brigetio** helyére települt, szinte ellehetetlenítve Pannónia egyik legjelentősebb településének részletes régészeti feltárását illetve megőrzését.

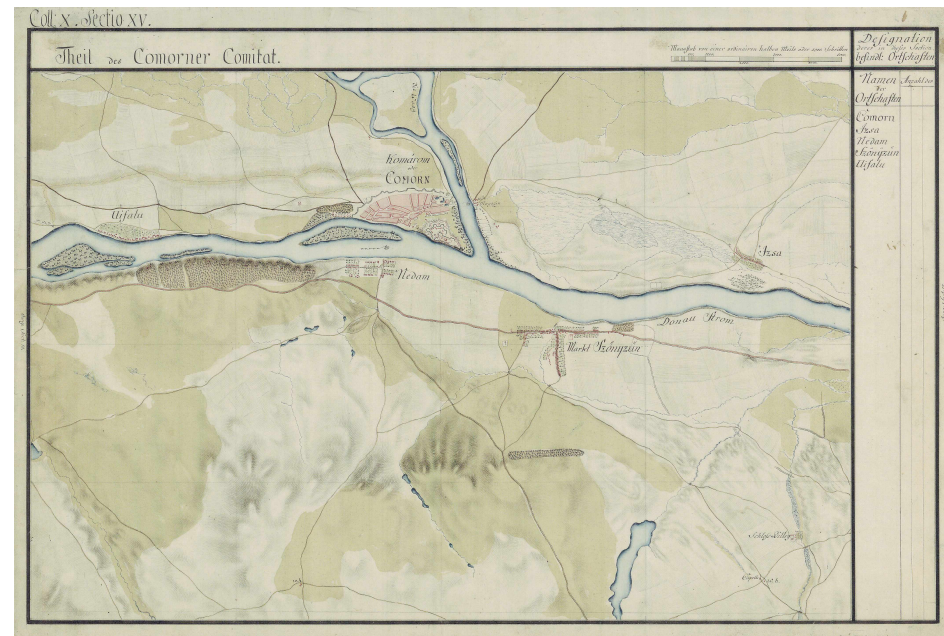

1. ábra*: Légi felvétel a 40-es évekből.(?) Az olajipari üzem és a hozzá tartozó szolgálati lakások kiépítése már megkezdődött, de a középső nyíllal jelzett területen még látszik a légiós tábor kontúrja. A légiós tábor délkeleti sarkában az 1884-ben épült legyező alakú kiserőd látszik, amelyet a lakótelep bővítése során később elbontottak. Forrás: [4]

2. ábra: A brigetioi légiós tábor alaprajza. Forrás: [4]

- **Szőny** (Ó-Szőny) Az I. katonai felmérés idején még a legnépesebb település a mai Dél-Komárom elődtelepülései közül.

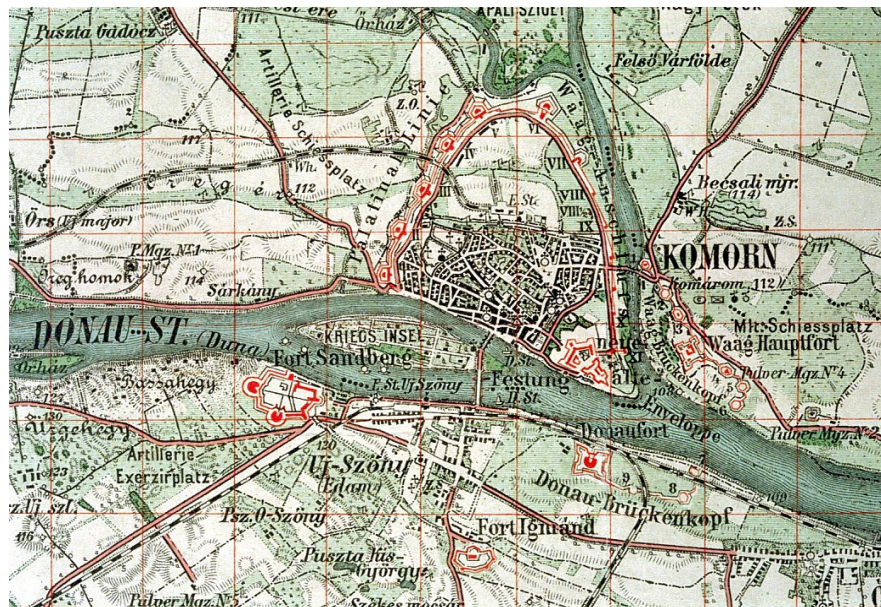

3. ábra*: Az I. katonai felmérés X-XV. szelvénye.

- **Komárom-Újváros** (korábban Új-Szőny, Nedam) a dunai rév, majd hajóhíd déli hídfőjénél lévő háromtucatnyi épületből álló kistelepülésből a vasútvonalak kiépítése után kezdett jelentősebb településsé válni. Önálló várossá növekedését Komárom kettészakadása indította meg.

- **Koppánymonostor** az I. katonai felmérés idején már meglévő szőlőhegyből a XIX. században kezdett üdülőterületként benépesülni, mára a város kedvelt lakóterülete, szomszédságában épült ki a Komáromi Ipari Park.

- Az **erődök** az egykori, katonai szempontból kulcsszerepű Komárom egészére, sőt környezetére is kiterjedő építmény együttes részei. Mint tervezett nagy együttes független az eddig leírt településrészekről, a településszerkezetet felülíró szuperstruktúra.

4. ábra*: A komáromi erőrendszer átnézeti terve, és az erőrendszer pirossal kiemelve a III. katonai felmérés térképén.

Mára a felsorolt városrészek közti területek is beépültek, Komárom az 1-es úti tengely mentén hosszan elnyúló, változó szélességű és intenzitású, de folyamatos szövet, mégis **a település előtörténetét településrészenként tárgyaljuk, mivel a felsorolt településrészek határozzák meg a mai város sokszínű karakterét.**

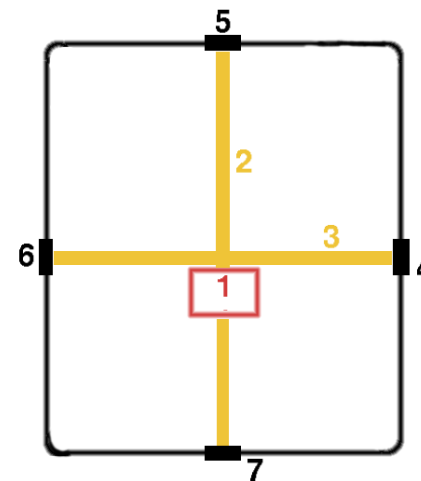
BRIGETIO

5. ábra: Pannónia térképe. Forrás: [3]

Augustus, az első római császár uralkodása alatt Kr. e. 9-ben létrejött provincia, Pannonia Duna partja a Római Birodalom határa, limese volt, ezért erődítmények, megfigyelő- és őrtornyok sora szegélyezte a ripát, a folyami határt, illetve a Duna mentén vezető limes-utat, amely Komárom térségében nagyjából a mai 1-es út vonalán haladt, majd a koppánymonostori út (Koppány vezér út) vonalán folytatódott, ahogy helyét az I. katonai felmérés még a településen átvezető Ny-K-i főútként őrzi. (3. ábra)

„Igen jó közlekedési lehetőséget biztosítottak a Dunába torkolló folyók. ... a legkorábbi csapatkoncentráció az ilyen helyeken jött létre a Duna partján, a korai táborok a fontosabb határátkelőknél létesültek.” [3] Brigetio kedvező közlekedés-földrajzi adottsága miatt ősidők óta révhely volt, s a rómaiak - Aquincumon kívül - itt állomásoztattak légiót. A Duna túlsó partján ellenerőd is épült (Celamantia).² Claudius korára (41-54) tehető Brigetio első auxiliaris táborának kiépülése, amelyet Traianus uralkodása alatt 100 körül követett a légiós tábor kiépítése az észak felől támadó kvádok elleni stratégiai fontosságú helyen, a Vág folyó – mely a kvádok egyik fontos hadi útvonalának számított – torkolatának közelében. Kezdetben rövid ideig a XI. Claudius legio és a XXX. Ulpus legio állomáshelye.

„A rómaiak erődépítészete az ókor legfejlettebb és legalaposabban kidolgozott építészeti rendszere volt. A hellenisztikus városépítészeti alapvonalainak átvételével kialakított, és Polybios pontos leírásában (i.e.2. század) ránk hagyományozott erődforma hosszú évszázadokon át és a birodalom egész területén használatban volt.” [3]

6. ábra: A római castrum ideális alaprajza: 1 Principia 2 Via Praetoria 3 Via Principalis 4 Porta Principalis Dextra 5 Porta Praetoria 6 Porta Principalis Sinistra 7 Porta Decumana Forrás: [8]

„Törvényszerűen létrejött – minden, akár csak néhány évig használt katonai tábor közelében is – a kereskedők, kézművesek, idővel veteránokból és romanizálódott bennszülöttekből összekovácsolódott barakkvárosa, a canabae vagy vicus. Ezek ugyan a katonai területeken, de viszonylagos belső önállósággal bírtak, és a jelentősebb határátkelőhelyeken, várművelőknél (így Brigetioban is) utcászerkezettel rendelkező, jelentős lélekszámú, városias településsé nőttek ki magukat. Brigetioban és Aquincumban, a legiotáborok közelében ugyanakkor egy-egy, a canabaetól független város alapítására is sor került, amelyek municipium, idővel pedig colonia rangot kaptak.” [3]

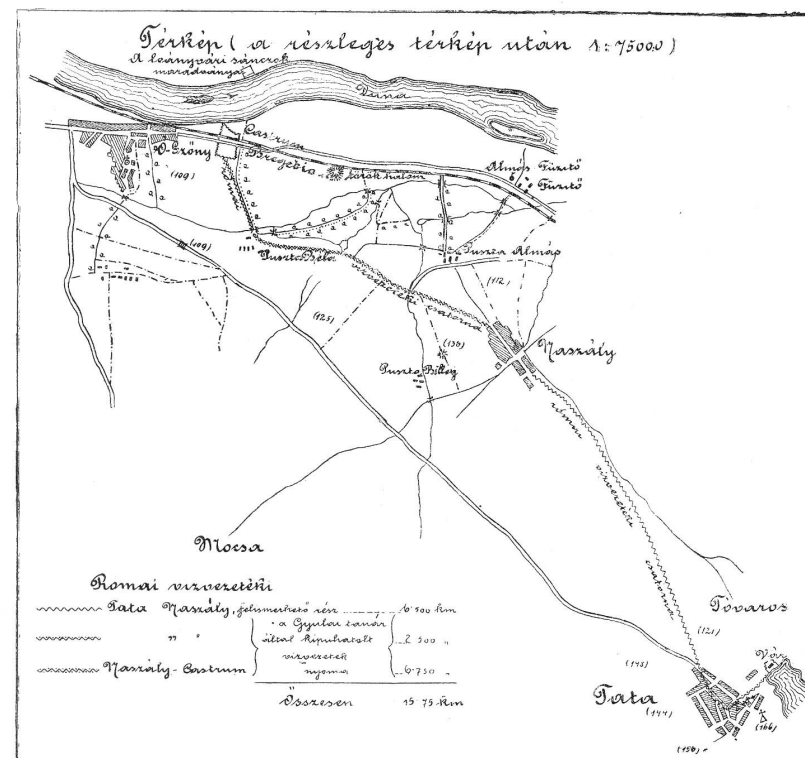
² Ebből a tényből egyes szerzők arra következtetnek, hogy híd is lehetett ezen a helyen [3]

Brigetioban is a castrum – mérete 540 x 430 méter – közelében épült fel a canabae. A castrum kikötőjében állomásozott a Classis Flavia Pannonica dunai flotta második hajórajja, s a Duna bal partján, a mai Izsza határában felépült Celemantia, a 20 bástyatoronnyal védett castellum, ahol néhány cohors állomásozott. A castrumtól nyugatra terült el a polgárváros, mely a birodalom többi városához hasonlóan rendelkezett szentélyekkel, amphiteatrummal, vízvezetékekkel, fürdőkkel, padlófűtéses lakóházakkal, csatornázással. Mivel az itt állomásozó katonaság egy része a birodalom keleti tartományaiból származott, a városban a keleti istenségek szentélyei, oltárai is fellelhetők. Békeidőben a város egyúttal a kvádokkal való kereskedelem egyik fontos színtere.

7. ábra*: Brigetio topográfiaja a Klapka György múzeum Igmándi erőd béli kőtarában.

A katonai tábor jelentőségét bizonyítja az a tény is, hogy a 2. század elejétől a római uralom végéig, itt állomásozott a négy pannoniai legio egyike, a Legio I Adjutrix, az "Első tartalék legio".

8. ábra*: A brigetoi aquaductus és környéke

(Forrás: <http://mek.oszk.hu/03400/03410/html/pic/0167.jpg>)

Brigetio kezdetben – a 106-ban kettéosztott Pannonia tartomány nyugati felén létrehozott – Felső Pannonia tartományhoz tartozott. Caracalla császár a 3. század elején Brigetiot Alsó Pannonia-hoz csatolta, csökkentve ez által a Felső Pannonia tartomány helytartójának parancsnoksága alá tartozó legiok számát, s így meggyengítve annak politikai hatalmát is.

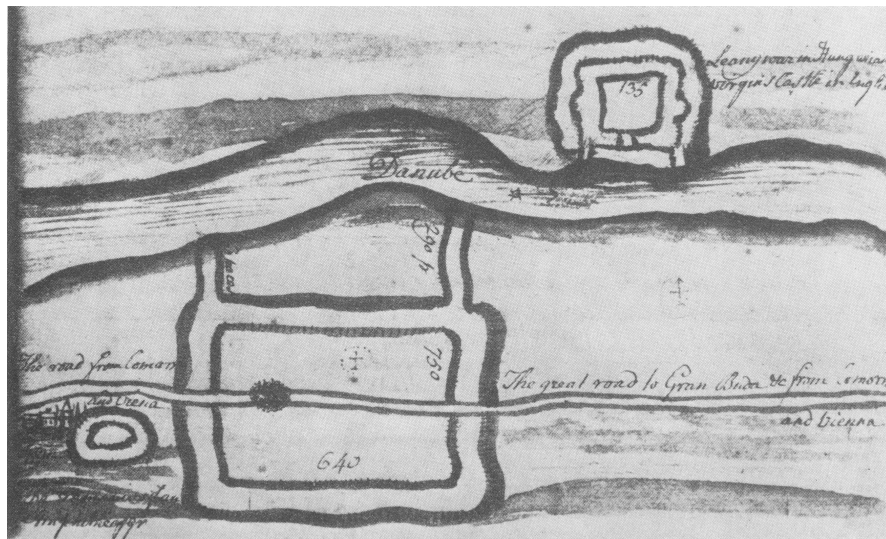
A polgárváros municipium rangra emelése 214-ben szintén Caracalla nevéhez fűződik. Ezt követően a várost rövidesen colonia rangra emelték.

I. Valentinianus császár 375. november 17-én agyvérzés következtében, a katonai táborban lelte halálát.

A népvándorlás során Brigetio táborában - mint "készen kapott", s biztos védelmet nyújtó helyen - időről-időre más és más népvándorlás kori népek telepedtek le. A Római Birodalom bukása után avar törzsek foglalták el a

római települést. Őket a honfoglaló magyarok űzték el a X. század elején. A magyarok vezére Árpád, Komárom térségét Ketelnek adta, akinek fia, Alaptolma a Duna és a Vág összefolyásánál épített erős földvárat, tehát Brigetio légio-tábor település karrierje hosszú időre megszakadt, Ó-Szőny viszont nagyjából a római kori polgárváros helyén alakult ki.

A 9. ábra szerint a tábor romjai a XVIII. században még jól láthatók voltak, az 1. ábra tanúsága szerint légi felvételről még az 1940-es években is jól kivehető volt a legios tábor kontúrja, sőt a 10. ábra a közelmúltban készült légi felvételek eredményét mutatja be, amely szerint több további római tábor helye a levegőből értő szemeknek máig is látható.

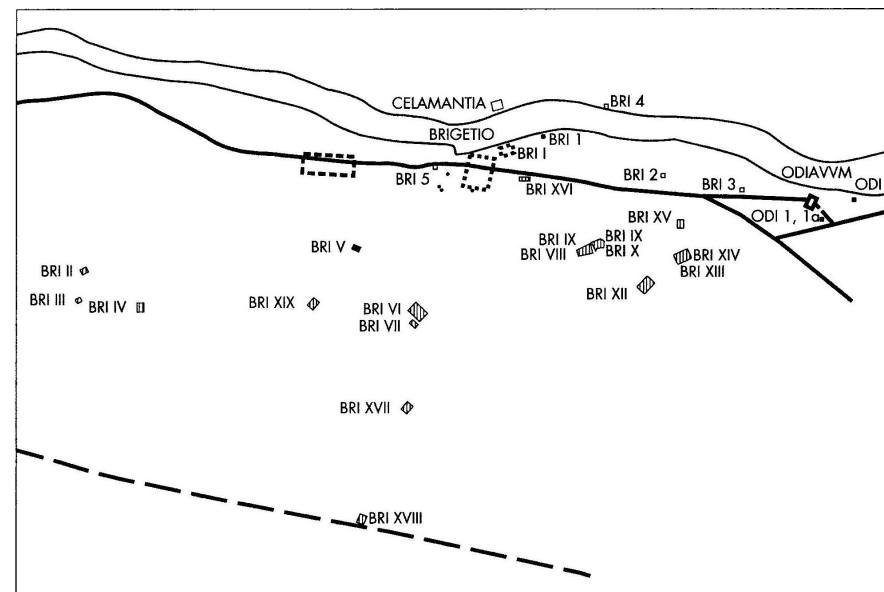

9. ábra: J. Milles angol utazó a XVIII. században még rögzítette a római építmények nyomait.

Komárom ikerváros 2008-ban az UNESCO tanácsára, a későbbi eredményes pályázat esélyének megtartása érdekében visszavonta az erődrendszer világörökséggé nyilvánítására beadott pályázatát. A világörökséggel rendelkező települések sorában szerepelni nyilvánvaló előny, mind a turizmus, mind a város kultúrája szempontjából. Meglehet, hogy ezt épp Brigetio öröksége fogja gyorsabban lehetővé tenni, ha a továbbiakban a város jobban törekszik ennek az adottságának a kihasználására.

A római limes nagy-britanniai szakasza, a Hadrianus fal 1987 óta világörökségi helyszín. Visy Zsolt régész 2000-ben indítványozta, hogy a limes európai vonalával érintett országok közösen kezdeményezzék a világörökséggé nyilvánítást. Azóta folynak előkészületek a közös pályázat benyújtására.

Németországnak már sikerült elérnie, hogy a limes Rajna és Duna közötti szakaszával is kibővítsék a világörökségi listát (2005, 2008), így kellő felkészülés után ez sikerülhet a Duna menti limes szakaszoknak is.³

10. ábra*: Időszakos táborok Brigetio térségében. O. Braasch 1994-96 közötti repülése során megtalált helyszíneket Visy Zsolt régész lokalizálta.

³ A világörökséghez tartozó limes szakaszok jól dokumentáltak az Interneten; segíthetik az újabb csatlakozni kívánó szakaszoknak a pályázati felkészülést. (whc.unesco.org és a lapról továbbmutató hivatkozások)

MOLAJ

Az 1. ábra mutatja, hogy hogyan épült ki az 1940-es években a korábbi legio-tábor helyén a magyar ásványolaj feldolgozás egyik legjelentősebb telephelye.

11. ábra: A MOL tároló terület jellegzetes képe 2008-ban

12. ábra: Vezetői lakások a MOL telephez tartozó szolgálati lakótelepen (MOLAJ), amelynek kiépítése is megkezdődött a 40-es évek első felében.

A szőnyi kőolaj-finomító a második világháború utáni Magyarország legnagyobb kőolaj-feldolgozó vállalata volt. 1962-ben a Komáromi Kőolajipari Vállalat egyesült az almásfüzitői finomítóval, majd 1965-ben hozzákerült a budapesti Lardoline Olaj- és Zsír- és Zsíradék Vegyészeti gyár is. A 60-as években a szőnyi finomító jelentős kapacitásbővítéssel, modernizáción ment keresztül. A 80-as évek elején azonban a nagyobb finomítók mellett elvesztette jelentőségét, 1984-ben meg is szűnt a kőolaj feldolgozás Komáromban.

Az iparteleppel párhuzamosan a lakótelep is továbbépült; újabb lakóházak, óvoda, középiskolai kollégium (1975), üzlet épültek.

13. ábra: A MOLAJ lakótelep II. világháború után épült része

A rendszerváltás után a lakótelepet privatizálták. Az infrastruktúra működését 2003-ig a MOL Nyrt. biztosította, majd a Vegyészszakszervezet gazdasági társasága vette át. A csőd közeli helyzetbe jutott társaságtól a város önkormányzata 2008-ban megvette MOLAJ be nem épített területeit és középületeit, ezzel biztosítva az infrastruktúra továbbműködtetését.

A többitől elkülönült településrész lakosainak kis száma elégtelen a fenntartható fejlődéshez. Az önkormányzat a lakáskonceptójában számol a MOLAJ területén lakásépítéssel. **A régészeti szempontok alapján azonban nem javasoljuk a közvetlenül az egykori Via Praetoria mentén fekvő telek beépítését addig, míg nem történnek régészeti feltárások.** A fenntarthatóság szempontjából kívánatos, 1000-1500-as lakos szám elérésére a MOLAJ intézményeinek vonzáskörzetében jelenleg, a MOL telep veszélyességi övezetének telken belülről csökkentéséig nem biztosítható.

A MOL rendezési tervet készítettett annak érdekében, hogy a jelenleg elsősorban tárolóterületként működő ipari ingatlanján önálló telkeket alakíthasson, adhasson el gazdasági területként. A területen folytatott tevékenység egy részéhez a katasztrófavédelem veszélyességi övezetet jelölt ki, mely részben a lakótelepre is átnyúlik.

A lakóterület fejlesztését tehát az 1-es út mellett a régészeti feltárások eredményétől függően tartjuk lehetségesnek, illetve a mai lakóterületről délre az ipartelep esetleges összehúzódása, átalakulása esetén, feltéve, hogy az ipari hasznosítás nem járt olyan szennyeződéssel, amely az újrahasznosítást ellehetetleníti.

A MOLAJ sávjában, az 1-es úttól északra helyezkedik el a város szennyvíztisztítója, egy olajkikötő és egy nagy sportpálya. A MOLAJ mellett önálló ipartelepen 1984-ben épült, majd 2004-ben bezárt sörgyár a Vandamme Hungária Kft. Növényolajgyárává alakult át.

14. ábra: A volt sörgyár területe

15. ábra: oszloptöredék kerti törpe helyett egy MOLAJ lakótelepi kertben

Ó-SZŐNY

A Brigetio polgárváros maradványai valószínűleg a középkorban is legalább időszakosan lakottak voltak, és meghatározták a későbbi Szőny helyét is, amelynek történetét a „Komárom és településrészeinek egyesülése – Szőny és Koppánymonostor története – Kezdetektől 1977-ig” című, a Klapka Múzeum igazgatója, Számadó Emese által szerkesztett katalógus [27] az alábbiak szerint foglalja össze:

„Szőny honfoglalás kori története egyelőre vitatott. Ami bizonyos, hogy a 11. században a terület királyi, illetve egyházi birtok volt. Ez utóbbiról tanúskodik egy 1211-ben kelt összeírás, amelyben „Sun” néven az esztergomi érsekség birtokai között találjuk. Szőny a tatárjárás során elpusztult és valószínűleg csak lassan települt újra. Erre utalhat egy jóval későbbi, IV. László (1272-1290) idején kelt oklevél is, amely lakatlannak mondja Szőnyt.

IV. Béla 1249-ben elcserélte az Esztergom megyei Örs nevű birtokát a szőnyi érseki birtokra. A további oklevelek, mint possessio Zyron, Zyun, illetve villa Zwon sorolják fel a várbirtokok közt, melynek lakói így a Komáromi vár és földesúri hatalma alatt éltek.

A település lakói elsősorban szőlőműveléssel foglalkoztak. Egy 1460-ban kelt összeírásban Zwny oppidum, vagyis mezőváros szerepel. Ezzel együtt járt a vámszedési és vásártartási jog is.

A helyi szájhagyomány megőrzött egy érdekes mondát, mely szerint Mátyás király vitézeivel Tatán, a Fényes forrásoktól Szőnyig (római kori Brigetióig) vezető római kori vízvezetékben folyó vízre aranyozott fakacsát tettek, lóra pattantak, és aki Szőnyben legelőször kiemelte a kacsát a vízből az nyert.

A török korban a település kétszer is elpusztult: az 1529. évi és az 1594. évi török hadjáratok során és csak 1623-tól szerepel újra az adóösszeírásban.

A falu előtt fekvő ún. Forró szigeten írták alá az I. (1627) és II. (1642) szőnyi békét a török szultán és a magyar király követei. Ez a sziget ma már nem létezik, ugyanis a szigetképző Duna-ág a 18. század elején teljesen beiszaposodott és feltöltődött.

A szőnyi birtok 1659-ben Zichy István gróf tulajdonába került. Fia II. István idején 1700-ban már „Az Szőnyön levő korcsmaház szállástól, bortól, sörből, szénától, abraktól, főzéstől esztendeig behozott 200 forintot.” Halála után fia és örököse, Zichy Péter 1701-ben – többek között – az alábbiakat sorolja fel a birtokon: „Továbbá ebben a faluban vagyon egy sör főző Ház ... Item vagyon egy vendégfogadó ház ...” A szőnyi uradalmát (Szőny, Monostor, Pusztalmás) Péter az 1700-as évek elején zálogba adta Stegner Mátyásnak, majd Neffzer János Jakab bárónak, de Zichy Ferenc és Miklós grófok rövidesen visszaváltották.

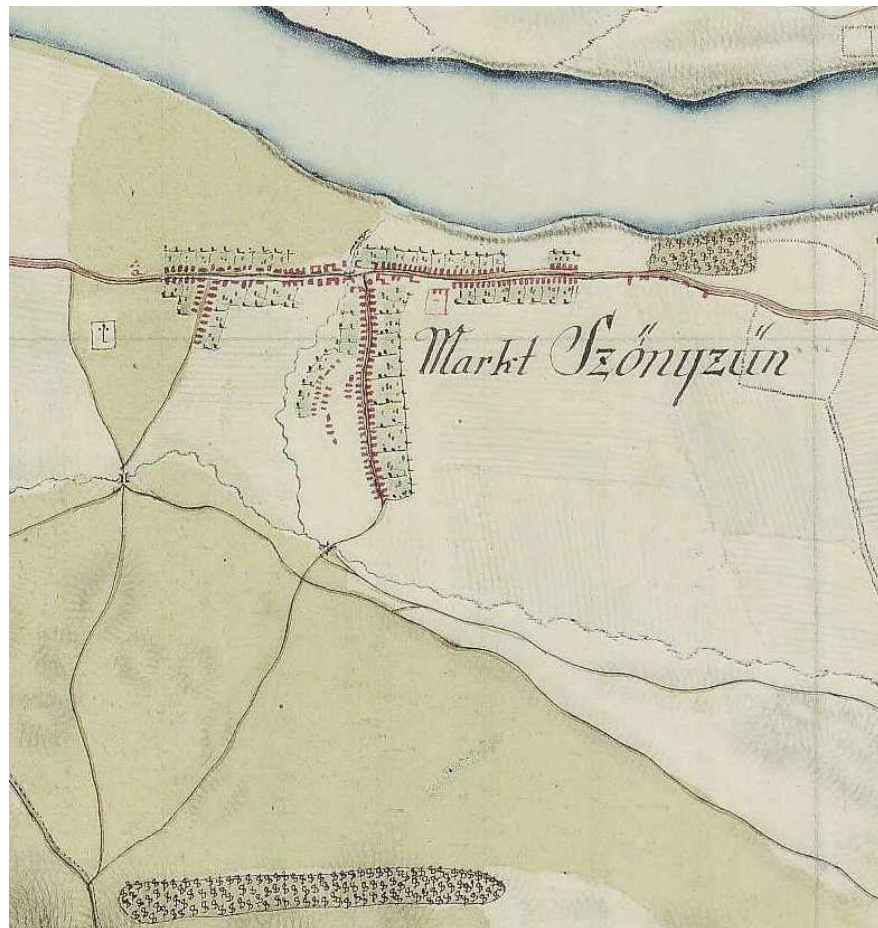
Később gróf Zichy Miklós testvére osztályrészét is megváltotta és így az egész szőnyi uradalom egyedüli birtokosa lett.

Az 1700-as évek elején mástól is híres lett Szőny. Bél Mátyás leírásából tudjuk, hogy Mátyás Pál „felesége Zsuzsanna az 1700. évben kétfestűt szült. Azt mondják, az asszony olyan szerencsésen szülte meg a szörnyszőlöttet, hogy amikor a híres gyermeket a világra hozta, egyiknek a szüléséztől sem merült ki. Később elhagyta lakóhelyét, s átment Pörbőthe faluba.” Csúzi Cseh János orvos a „szőnyi kettős lánnyal” európai körutat tett, és mint gazdag ember tért vissza. Képüket latin verses felirattal több ízben kiadta. Kilenc évesen a gyerekeket a pozsonyi Orsolya zárdába vitték, ahol 22 éves korukban haltak meg. A számi ikrek egymásnak hátat fordítva, ágyéktájuknál voltak össze-nge. Helénnek és Juditnak hívták őket.

Szőny déli határát összefüggő mocsár borította, melynek területe 666 hold volt. Ezt a mocsarat 1747-ben Mária Terézia megbízásából Mikovinyi Sámuel mérnök csapolta le. Ezzel a település mezőgazdasági művelés alá vonható területei megnöttek. ...

16. ábra: A Mikovinyi által a készített térképen (Forrás: [27]) a mocsár tengelye hozzávetőlegesen a mai Szőny-Fűzitői csatorna.

17. ábra*: Az 1782-ben készült I. katonai felmérés részletén lévő település lényegében már tartalmazza a mai településszerkezetet, de még nem látni a XVIII. századi új épületeket.

A 18. század második felében Szőny soha addig nem látott fejlődésnek indult az 1749-től birtokos gróf Zichy Miklós és még inkább felesége, Berényi Erzsébet grófnő jóvoltából, aki férje halála után, 1758-1796-ig egyedül irányította az uradalmat. A grófnőnek ugyanis zálogjoga volt a birtokon, mivel ő kölcsönözte férjének a pénzt a megváltásra.

18. ábra*: A Komáromban 1840-ben(?) vagy inkább 60 és 69 között felvett II. katonai felmérés már láttatja Ó-Szőnyben Berényi grófnő tevékenységének eredményeit.

A jó gazdaságsszervező készséggel megáldott grófnő vidéki rezidenciájul egy kisebb kastélyt, kúriát, a gazdaság számára nagy magtárat pincével és pajtát (ez az 1900-as évek elején leégett) építtetett.

19. ábra: A Zichy magtár 2008-ban

A mai kastély mögötti részen sörfőzőt (ez 1840-ben még üzemelt), a Pannónia-dűlőben⁴ kertészetet létesített, valamint nemesített juhokat tenyésztett. A katolikus egyház számára templomot (1774-1777) és plébániát (1787), valamint iskolát építtetett, s a református egyház új templomának (1787) építéséhez is hozzájárult. Az ő nevéhez fűződik az 1763. évi nagy komáromi földrengés emlékére Szentháromság szobor állítása, melynek készítője Bebó Károly szobrász volt. A földrengésben ugyanis a meglévő 266 szőnyi házból 147 megsérült és összedőlt az 1748-ban Neffzer János által építtetett katolikus templom is.

Az 1-es út északi oldalán, nagyjából a mai nővérszálló területén épült fel a Zichy-Berényi kúria. Az épület kerti homlokzatáról fennmaradt, 1906 körül készült fénykép alapján egyszerű kialakítású vidéki uradalmi központ állt még a 20. század elején is a birtokon. Levéltári források alapján feltételezzük, hogy a kúria (eredetileg kastély) terveit Fellner Jakab, a tatai Esterházy-család kiváló udvari építészé készítette, a kivitelezés pedig a korában szintén elismert brait-i születésű kőfaragómester, Johann Michael Mayer nevéhez köthető.

⁴ A topográfiai térkép szerint a MOL üzemi terület és Újtelep közötti terület neve Pannónia dűlő.

Az 1848. évi törvények, majd a kiegyezés után az egykori jobbágytelkek önálló parasztgazdaságokká alakultak. Az 1871/18. tv. besorolása szerint Ó-Szőny nagyközség lett, jelentős önkormányzati jogokkal. A neve az 1898. évi IV. tc értelmében változott Szőnyre.

A szőnyi Zichy birtokot gróf Zichy János György halála után természetes fia Vásoskeő Imre, majd az ő halála után 1887-ben felesége Eberling Amália örökölte, aki 1892-ben eladta loósi és egervári Solymosy László bárónak. A báró az uradalmat 1894-ben lányára, Solymosy Irma bárónőre hagyományozta. A bárónő 1893-ban ment férjhez losonczi Gyürky Viktor grófhhoz, akivel kezdetben a szőnyi és újszálláspusztai kis kúriában éltek. Jó gazdálkodásuknak köszönhetően tovább növelték a birtokot, reprezentációs igényük biztosítására új kastély építésébe kezdtek 1913-ban."

20. ábra: A volt Gyürky kastélyban működő Selye János kórház 2008-ban

1935-ös adatok számba veszik Szőny 833 birtokát, amelyek közül a legnagyobb a Gyürky Viktoroné tulajdonában lévő 3920 kataszteri hold területű volt Szőnyben, Újszálláspusztán és Nagyherkálypusztán.

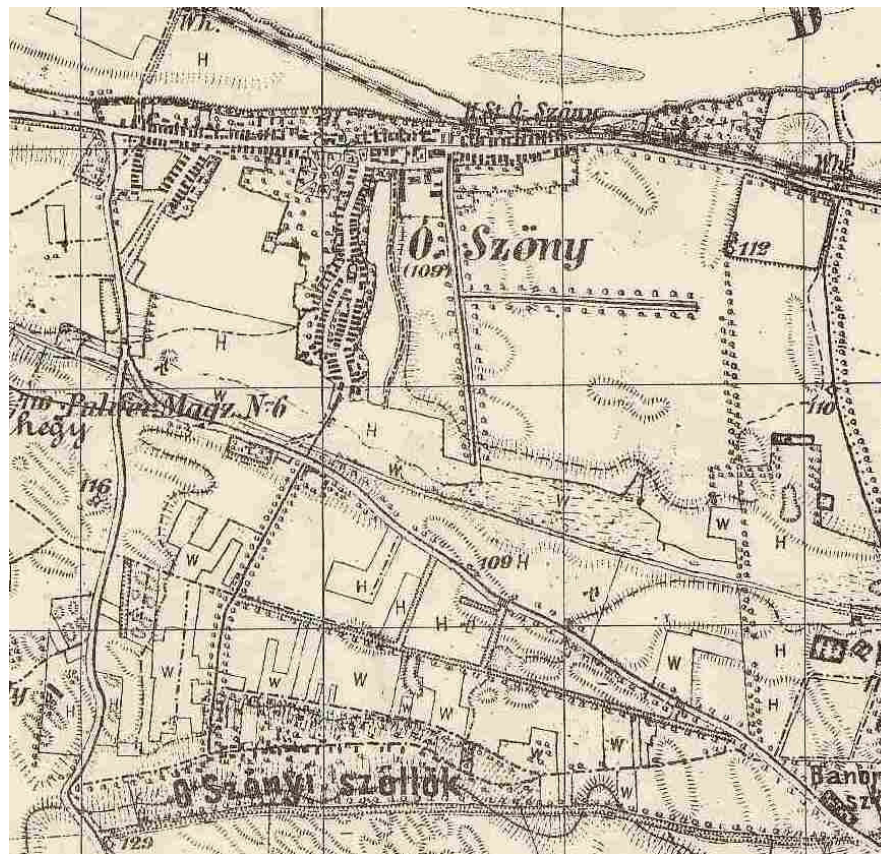
Szőny lakossága 1941-ben 4066 fő volt. A lakosság döntő többsége, közel 60-40 %-ban a katolikus, illetve a református egyházhoz tartozott.

A községnek jelentős **intézményhálózata** épült ki.

Templomok: református (épült 1787), katolikus (épült 1774-1777), izraelita imaház (épült 1905-ben, 1944-ben lebontották).

Iskolák: A református egyház a XVIII sz. közepétől működtetett iskolát, az első katolikus iskola 1787-ben épült, amelyet 1909-ben váltott le a vele

szemben épült immáron emeletes épület. A másik katolikus iskola a Magtár mögött működött, amelyet a Magtár utcai iskola váltott ki. A Szőnyhez tartozó Kisszőny pusztán 1912-ben, Bélapusztán 1948-ban létesült iskola. **Népkönyvtár** 1927-ben, **Kultúrház** 1936-ban épült.

21. ábra*: Az 1882-es (?) III. katonai felmérés a budapesti vasútvonal megépülésén (1883-84) túl nem mutat nagy különbségeket az előző, 1840-es felvételhez képest.

A településre 1926-ban bevezették a villanyt. Társadalmi élete sokszínű volt: Gazdakör (1919), Levente Egyesület (1925), Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Polgári Lövészegylet, Iparoskör (1930), Szőnyi Football Club és Férfikar (1935) alakultak.

22. ábra: A III. katonai felmérés megújításához a felvétel 1921-ben volt. A térképen már látható a Gyürky kastély.

A II. világháború után 1950-ben alakult termelő szövetkezet Szőnyben, amely 1992-ben szűnt meg. A kastély már 1946-ban kórházként működött.

A II. világháború után Szőnyben elsősorban Dél-Komárom irányában épültek új lakóházak, illetve az 1-es úttól délre is több új utcát nyitottak, amelyek alacsony intenzitással épültek be.

KOMÁROM-ÚJVÁROS

Komárom-Újváros fiatal település, a trianoni békeszerződéssel elcsatolt Észak-Komárom helyettesítésére alapították 1920-ban. Előttörténete azonban magától értetődő módon összefügg Komárom történetével, így történetének bemutatása során elkerülhetetlen Komárom története néhány epizódjának ismertetése.

A magyar államalapítás korában is meghatározó jelentőségű volt Komárom és Esztergom, mint átkelőhely. Brigetio történetének tárgyalása végén már szóba került, hogy a honfoglalás után Ketel kapta Árpádtól a mai Komárom térségét és fia, Alaptolma a Gesta Hungarorum szerint várat épített a Duna és a Vág összefolyásánál a mai Észak-Komáromban; megalapította Komáromot. Komárom révét 1037-ben említi a Bakonybéli apátságot alapító oklevél; nyilvánvalóan nem volt lakatlan a rév déli oldala sem, de a térség központi települése ettől kezdve már a Duna bal partján van.

Komárom később az István király által alapított Komárom vármegye székhelye lett. A város forgalmas piaca, átkelőhelye és kikötője révén tovább fejlődött. Felette hol a királyok, hol egyes főurak rendelkeztek. A tatárjárás után IV. Béla király uralkodása idején a földvárat kővár váltotta fel. Az átkelőhely körül, a Duna déli partján alakult ki **Rév-Komárom**. A XV. században, Mátyás király uralkodása alatt Komárom kereskedelmi, gazdasági és katonai központtá fejlődött. A komáromi várban ekkor már reneszánsz paloták és templomok álltak.

„Nagy királyaink, így Mátyás sokat tettek a közlekedés feltételeinek javításáért, s feljegyzés maradt - (Bonfini) - hogy Komárom térségében már ványhíd építését kezdték el, halála miatt azonban az építkezés félbe maradt. A híd romjairól Gerlach István útleírásában, 1573-ban beszámolt. Régészeti nem bizonyított e híd építése, az azonban nagyon is hihető, hogy Brigetio (Szőny) térségében ősi hidak még láthatóak voltak a 18. században. ...

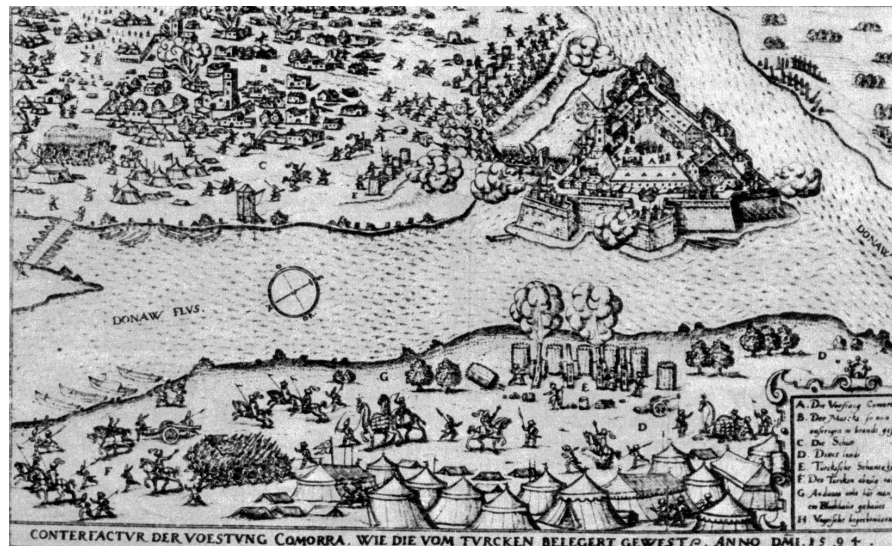
Igen korán felmerült itt a hajóhíd építésének gondolata, a megvalósításra azonban csak az után került sor, hogy a török megkezdte Esztergomnál a hídépítést. Először a Vág-Dunán, mely ekkor sokkal szélesebb volt, Candia Miklós hídmaster irányításával 79 hajóra épített, 500 lépés hosszú hajóhíd épült. A Dunán nehezebben ment a munka. Jurisich Lajos pozsonyi hídmaster vezetésével 1589-ben készült el a hajóhíd.” [11]

23. ábra: Az 1589-ben a Dunán épült komáromi hajóhíd Forrás: [11]

A török birodalom terjeszkedése során, 1541-ben Buda török kézre került, ezért I. Ferdinánd Bécs védelme érdekében elrendelte Komárom várának megerősítését. Az ún. Öregvár tervét 1550 körül az olasz Pietro Ferrabosco készítette el. A felépült vár komoly erősségnek számított a törökök elleni végvárrendszerben. Másfél évszázad alatt több ostromot is elszenvedett Komárom, ám attól az egy esettől eltekintve, amikor az éj leple alatt elmenekült német helyőrség által üresen hagyott várba a török ellenállás nélkül bejuthatott, nem sikerült bevenniük. A bevehetetlenséget szimbolizálja az Újvár nyugati bástyáján álló, a legenda szerint az ellenségnek fűgét mutató Kőszűz felirata: NEC ARTE NEC MARTE (sem csellel sem erővel). A mohácsi csatavesztés után a vár a Habsburgok birtokába került. **1585-ben a Vág és a Duna túlsó partjára történő átkelés biztosítására egy-egy cölöp hídfőerődöt építettek.** A Duna "túlsó" azaz mai Dél-Komáromi partján épült hídfőerőd a mai Csillagerőd elődje.

Az Öregvár igazi próbatétele az 1594-es török ostrom volt, amikor is Szinan nagyvezér 100.000 fős seregével Tata, majd Győr elfoglalása után Komárom ellen fordult. A vár a védők hősiessége ellenállásának köszönhetően nem került török kézre.

24. ábra: Az 1594-es török ostrom Forrás: [5] A képen nem lehet látni a hídfőerődöt.

1663-ban a bécsi udvar újabb erődfitések megkezdését rendelte el, melynek során az Öregvár nyugati város felőli részét koronaművel, az ötszögű Újvárral erődfítették, mely 1673-ban készült el legkorszerűbb olasz és francia erődfítési elvek figyelembevételével. Ezzel párhuzamosan újjáépítették és megerősítették a korábban épített **hídfőerődöket** is.

A XVIII. század első felében, a török háborúk, a Rákóczi szabadságharc és egy pestis járvány után, Komárom jelentős szerepet játszott az ország újjáépítésében. A város virágzott, polgárai jómódban éltek. A fejlődés eredményeként 1745-ben Mária Teréziától megkapta a szabad királyi városi rangot. Ezt a fejlődést állfította meg az 1763. majd az 1783. évi földrengés. A földrengések okozta pusztítás miatt felmerült a város áttelepítése a Duna jobb partjára.

25. ábra*: Részlet az I. katonai felmérés (1782-85) X.-XV. szelvényéből. A térkép szerint a rév hozzávetőlegesen a mai Erzsébet híd helyén van, és nem láthatók a hídfő erődök.

A XIX. század elején – ha csak rövid időre is – birodalmi központ lett Komárom. A Bécset elfoglaló Napóleon elől 1809-ben egész udvartartásával ide menekült I. Ferenc császár. A császár látván a vár kedvező fekvését, elhatározta, hogy **a Duna mindkét partjára kiterjedő erődrendszert** kell építeni, amely 200.000 katona befogadására alkalmas. Az építkezések megindultak, eredményükként egy Közép-Európában egyedülálló erődrendszer jött létre.

Először korszerűsítették az Öreg és Újvárat, majd elkezdtek a várost nyugatról védő, Nádor-vonal és a keleti irányból védő Vág-vonal kiépítését. Az építkezést az 1848-49-es szabadságharc szakította meg. A várat Klapka György

vezetésével 1848 szeptember 29-én a magyar katonák elfoglalták. Komárom ettől kezdve állandó császári ostromgyűrű alatt állt. Klapka tábornok több sikeres kitörést hajtott végre, melynek során Pozsonyig, illetve Győrig tört előre. Az augusztus 13-i világosi fegyverletételt követően az osztrákok jelentős erőkkel Komárom ellen indultak. A körülzárt Komárom egy ideig ellenállt a túlerőnek, végül 1849 szeptember 27-én Klapka György aláírta a vár átadását és a katonák szabad elvonulását biztosító megállapodást.

Az 1848-49-es szabadságharc hadicselekményei, a Komáromi vár többhónapos ostromának pusztításai miatt a dunai átkelés déli hídfőjében formálódó, a Szöny területéből a XVIII. században kivált előváros, Új-Szony teljesen elpusztult.

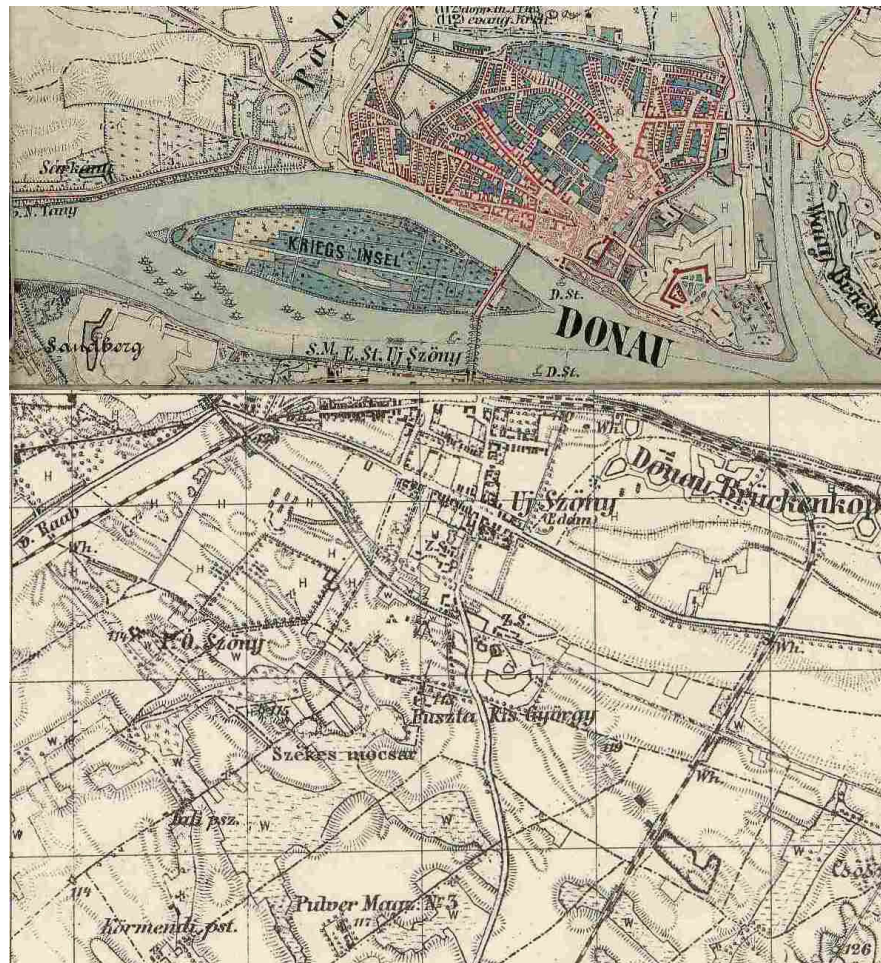
26. ábra*: A II. katonai felmérés (1819-1869) XXVIII.-48. szelvényének részlete. A térképen ábrázoltak alapján a Új-Szony felmérésére 1860 és 1869 között került sor.

A szabadságharc leverése után az osztrákok folytatták az erődrendszer építését. Felépítették a Nádor- vonalat, mely 7 bástyából és 4 védőműből áll. Az 1850-ben elkezdett Monostori Erődöt 1871-ben fejezték be. Ezt követően 1871-77 között megépült az Igmándi Erőd. 1850-1870 között korszerűsítették a Csillag Erődöt (Szent Péter-palánk). (Az erődrendszert a továbbiakban önállóan tárgyaljuk.)

27. ábra: Terem a Monostori erődben és a Monostori., az Igmándi- és a Csillag-erőd légi felvétele 2000 után.

Az **újjáépített Új-Szőny** községben a vasút megjelenésével (1856-ban Béccsel, 1860-ban Székesfehérvárral, 1884-ben Budapesttel kötötték össze) nagyobb számú vasutas telepedett le. Igényeik kielégítésére idővel iparosok, kereskedők érkeztek a Duna túlsó partjáról. Az erődépítkezések folytatása is élénkítette a település életét, majd a megjelenő katonaság is növelte a lélekszámot. 1880-ban a Milch család fatelepével, parketta- és asztalos áru gyárával megjelent az első ipar is. A településnek egy katolikus és egy református iskolája, valamint az 1891-ben épült katolikus temploma volt.

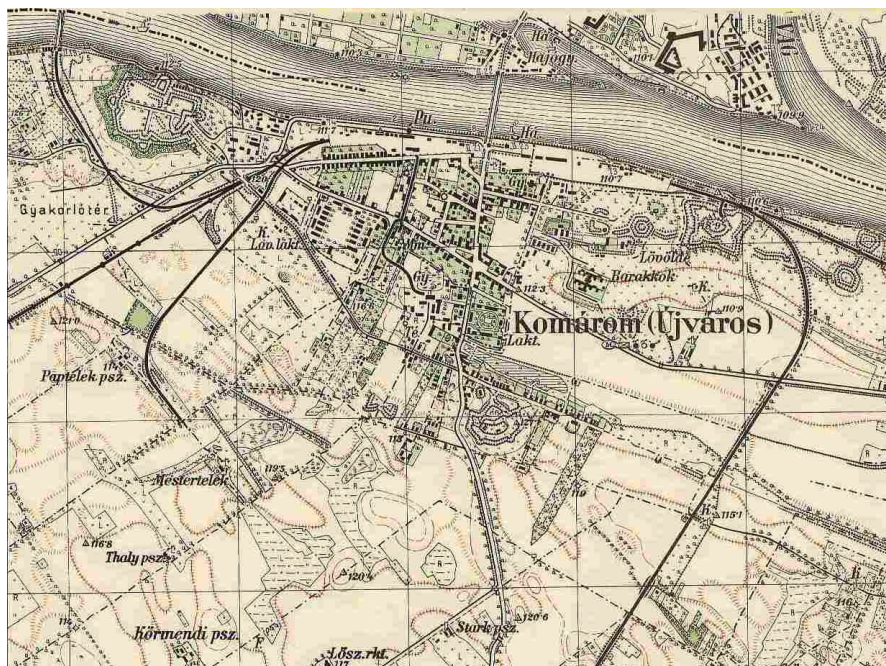
28. ábra*: Részletek a III. katonai felmérés (1882? inkább 1884 után) 4860-4 és 4960-2 szelvényeiből.

Az állandó dunai összeköttetés, az Erzsébet-híd 1892-ben történt megépítése után Új-Szőny 1896-ban egyesült a bal parti történelmi Komárommal.

A déli városrész már meglévő ipari jellege újabb gyárak, üzemek megnyitásával [selyemfonógyár (1901), asztalosárugyár (1903), Fiedler János lengyára (1904), gőzmalom (1905), Igmándi keserűvíz palackozó és elosztótelepe (1916)], a katonai jellege pedig a Frigyes főherceg huszárlaktanya (1908) és a méntelep (1907) megépülésével tovább erősödött. A Frigyes laktanyától nyugatra az 1920-as évek végén családi házas beépítés indult a Komáromban szolgálatot teljesítő tisztek és a családjaik számára Vitéz telep néven. A lengyárban dolgozó tisztviselők és munkások, családjaik számára az 1920-as években kezdtek lakótelepet építeni. hasonlóan a MÁV lakótelephez, amely helyi védelem alatt is áll.

1910-ben megépült a dunai vasúti híd és ezzel Komárom-Újváros (a déli parti városrész neve) közvetlen összeköttetést nyert Érsekújvárral.

A déli településrész fejlődését a lakosságszám alakulása is mutatja: 1910-ben 3523 fő lakott itt, 1920-ban pedig már 5963 fő.

29. ábra*: A III. katonai felmérés 1921-ben megújított 4960-2. szelvénye már Komárom-Újvárost ábrázolja az önálló fejlődés megindulásának időpontjában

Igazi városi fejlődés azonban csak az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződések után bontakozott ki, amikor a meghúzott határ Komáromot kettészakította: a város 17715 fő lakosú (ebből 13584 magyar, 729 német, 2411 szlovák és cseh, 128 zsidó és 29 egyéb nemzetiségű) északi fele a Csehszlovák Köztársaság része lett, déli fele pedig Magyarországon maradt. Az önállósult déli városrészben nem volt a kialakult helyzetnek elegendő mennyiségű lakó- és középület. Állami kölcsön segítségével azonnal megindult a városfejlesztés, melyet 1925-től dr. Alapy Gáspár polgármester irányított. A várost közművesítették, városháza (1929), rendőrségi (1929) és járásbírósi palota (1930), pénzügyőri laktanya (1927), templomok (református 1927-ben, katolikus nagytemplom 1937-ben) imaházak (zsidó 1926-ban, evangélikus és baptista 1929-ben), iskolák (református elemi 1922-ben, polgári 1927-ben, római katolikus elemi 1925-ben és 1939-ben) és közművelődési intézmények épültek.

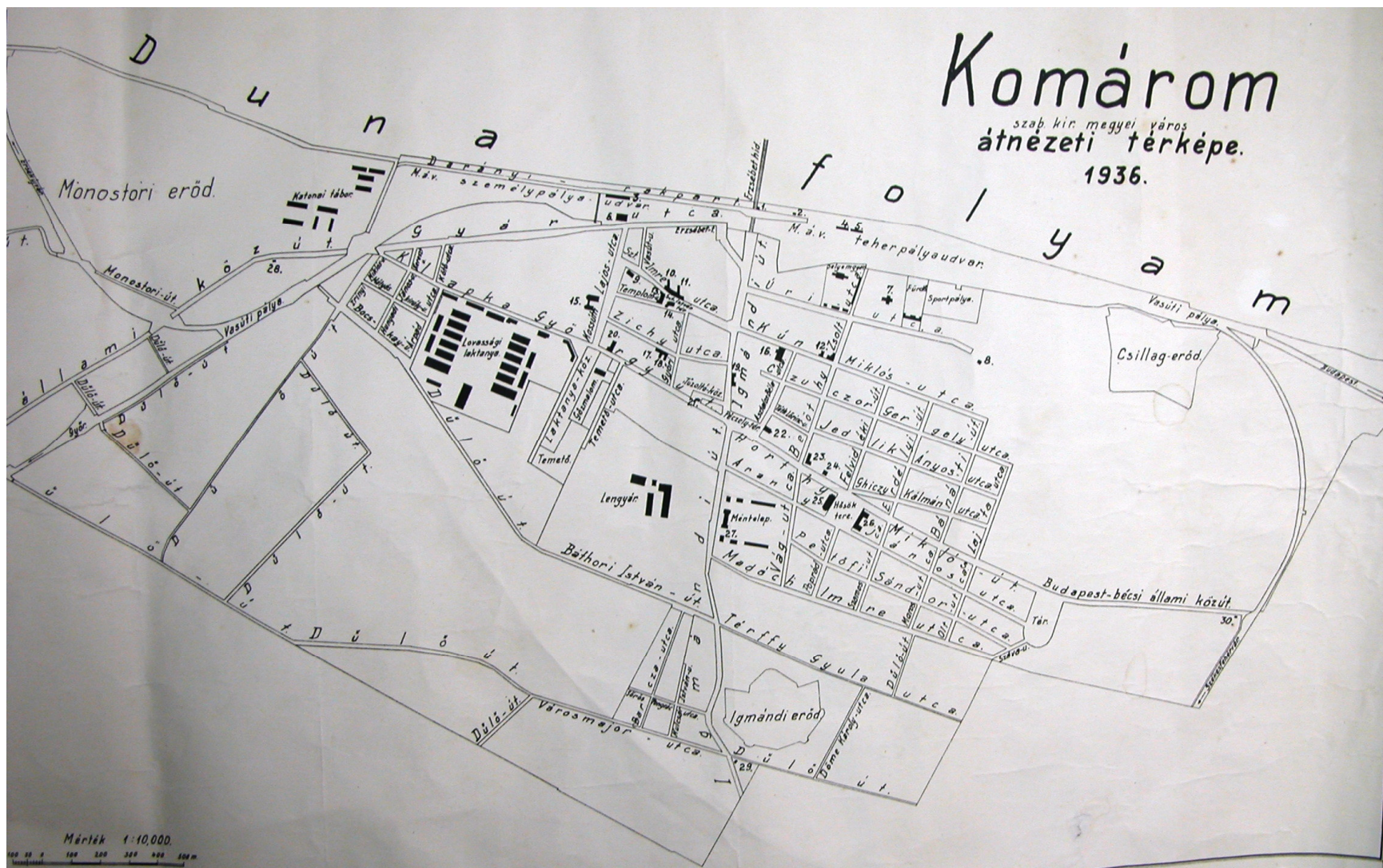
A város kulturális élete is elkezdett kibontakozni: 1930-ra felépült a mozi, 1927-ben népkönyvtárral, 1937-ben magán zeneiskolával valamint egy strandfürdővel gazdagodott a város.

Az egyesületi élet is fejlődésnek indult. 1900-ban megalakult a Komáromi Football Club, 1920-ban a Komáromi Önkéntes Tűzoltó Testület, 1924-ben a Komáromi Aero Szövetség, 1927-ben a Levente Egyesület, 1930-ban a Katolikus Kör, a Katolikus Ifjúsági Egyesület, a Polgári Lövészegylet, a Ház-és Telektulajdonosok Egyesülete, 1931-ben a MÁV Vasutasok egyesülete, 1932-ben a Református Ifjúsági Egyesület, a Pénzügyi Fogalmazók Országos Egyesületének helyi köre, 1934-ben a Postás Sportegyesület helyi csoportja, az Országos Frontharcos Szövetség helyi csoportja, 1935-ben a Gazdakör, 1936-ban a Szent Imre Dalkör.

A kettészakadt Komárom részei között a kapcsolat élénk maradt, mivel a helyi lakosok „határszéli úti igazolvánnyal” közlekedhettek a határon keresztül.

Az ipar területén sok fejlődés nem történt: létesült egy textilgyár és vasöntőde (1923), valamint a Városi Gazdaság, mely 40 kh-on termelt takarmányt a város céljaira. Az 1929-33-as gazdasági válság ellenben megszüntette a selyemgyárat, valamint a Milch-féle asztalosárugyárat.

Mindezek eredményeként 1938-ra a hétutcás településből 40 utcás város lett.

30. ábra: Dél-Komárom a bécsi döntés előtt. A térkép egyúttal ingatlanleltár: 1. Határállomás, 2. Hajóállomás, 3. Felvételi épület, 4. Fővámhivatal, 5. Vasútállomás, 6. Fűtőház, 7. Levente otthon, 8. Szivattyútelep, 9. Izraelita templom, 10. Gróf Klebersberg Kúnó iskola, óvoda, zárda, 11. Rk. fiúiskola, 12. Járásbíróház, 13. Postahivatal, 14. Rk. templom, 15. Rk. plébániatemplom, 16. Mozi, 17. Adóhivatal, 18. Pénzügyőrség, 19. rendőrség, 20. Ipartestület, 21. Tűzőrség, mentőállomás, 22. Ref. templom, 23. Ref. elemi iskola, 24. Evangélikus imaház, 25. állami polgári iskola, 26. városháza, pénzügyi igazgatóság, járási egészségház, anya- és csecsemővédő intézet, 27. Főszolgabíró, 28. Ácsi vám, 29. Igmándi vám, 30. Szőnyi vám

1938 novemberében az első bécsi döntés értelmében a Felvidék többségében magyar lakta részeit visszacsatolták Magyarországhoz, s ezzel a két Komárom újra egyesült. Polgármesternek Alapy Gáspárt választották meg. A háborús viszonyok, s az államadósság miatt a város szinte egyáltalán nem fejlődött. A náci terror, a zsidótörvények Komáromban is szedték áldozataikat: az embertelen intézkedésekkel való szembeszegülése miatt végezte életét a dachau koncentrációs táborban több millió zsidó áldozattal együtt a nem zsidó Alapy Gáspár is.

A háború a Duna mindkét oldalán nagy károkat okozott, a bombázások célpontja elsősorban a közlekedési létesítmények és a szőnyi olajfinomító volt, de más épületek is sérültek.

A II. Ukrán front egységei 1945. március 28. és 30. között verték ki Komáromból a német csapatokat. A visszavonuló németek felrobbantották mindkét Duna-hidat. Az Erzsébet híd 1946 elején, a vasúti híd 1954 végére készült el.

A második világháború után az északi városrész Komámo néven visszakerült Csehszlovákiához, s Komárom így ismét az önálló fejlődés útjára lépett. A szovjet hadsereg a Monostori erődben Közép-Európa legnagyobb hadianyag raktárát rendezte be, az árkász táborban pedig laktanyát létesített. 1957-ben a huszárlaktanyát is birtokba vették. Csak 1990-ben távoztak a városból.

A háború utáni, az 1960-as évektől felerősödő városépítés fő területe az 1-es út környéke, de a kapcsolódó mellékutcák némelyikében is kisebb lakótelepek épültek.

A város infrastruktúrája 100 %-os, a vezetékes gáz, hideg-melegvíz, csatorna, vezetékes telefon minden háztartás számára elérhető.

2008-ban 5 óvodát, 4 általános iskolát tart fenn a város, a katolikus egyház fenntartásában működik egy óvoda és egy általános iskola. Négy állami és egy alapítványi középiskolában mintegy 1500 diák tanul, és egy középiskolai kollégium is van a városban.

Szociális intézményeink között családsegítő központot működtetnek, ahol a problémákkal küszködő családok napi élethelyzeteik megoldásához kapnak segítséget. Az egyedülálló öregek számára, akik képesek önmaguk ellátására, napközi otthonokat működtetnek, ahol egyszeri étkezést és közös programokat biztosítanak számukra. Az ellátásra, ápolásra szoruló öregeknek két szociális otthont tart fenn a város, de működik Komáromban privát szociális otthon is.

31. ábra: A központi várostest 40-es évek eleji utcahálózata a fekete kitöltés. A vörös kitöltés a teletszerű beépítéseket jelzi, amelyek közül csak a MÁV lakótelep és a Frigyes laktanya épült a II. világháború előtt, illetve (a térképen nem látható) MOLAI lakótelep első üteme. A sárga foltok a köztulajdonú ingatlanokat jelölik. Komárom egy jelentős fejlesztési potenciálja a köztulajdonú ingatlanok nagy aránya.

A 40-es évek utcahálózatának képe is mutatja, hogy elsősorban az Igmándi úttól nyugatra fekvő két negyed nyújt városias környezetet. Az egykori ipartelepek helyét nem integrálta még a város a vasútállomást is magába foglaló negyedben. A néhány éve az Igmándi úttól nyugatra épült TESCO áruház inkább konzerválta a szerkezeti törést. Szerkezeti gondot okoz az is, hogy a TESCO telek magába olvasztotta a Gyár utcát az Igmándi úttal összekötő utat.

A DNY-i negyedre a nagy telkek voltak jellemzők; nem alakult ki egy városias sűrűségű utcahálózat. Ezért is veszteség, hogy a Bocskai és Báthori utcák közötti egykori Dűlő út vonala (Szürke szaggatott vonal) elépült a Frigyes laktanya körüli spontán átépítések során, bár épp 2009-ben épült ki közel azonos vonalon egy új összekötés.

A városi múzeum állandó kiállításai 4 helyszínen láthatóak. Egész Európában egyedülálló szépségű római kori falfreskók kerülnek elő a föld alól a nyaranta végzett régészeti ásatások során.

A kortárs képzőművészetet bemutató Kisgaléria a művelődési központ keretein belül működik, itt évente 5-6 alkalommal nyílik új kiállítás, gyakran szlovákiai művészek anyagából is.

A 75.000 kötetes városi könyvtár, a levéltár – csakúgy, mint a művelődési központ – korszerűtlen és szűkös körülmények között működik. A város elkészítette egy új, korszerű többfunkciós intézmény terveit, melyben a művelődési központ, a könyvtár és a levéltár is elhelyezést nyer. (A központ nem épült meg, programja is rendezvénytér felé tolódik. Jelen tervezés egyik kérdése a dominánsan sportcsarnok - rendezvénytér szerepkörű többfunkciós intézmény elhelyezése.)

A mostoha feltételek között is tartalmas és színvonalas a város kulturális élete. A művészeti együttesek között országos hírű a Garabonciás Néptánc-együttes, a Vox Femina Kórus és az Egressy Béni Művészeti Iskola Fúvószenekara, Útós együttese és Brigetio Kamarazenekara.

A város idegenforgalmi központi szerepe egyre nyilvánvalóbb - a másik Komárommal együtt a vonzáskörzet mintegy 150-180 ezer emberre terjed ki. Egész évben rendezvények csalogatják és kísérik meg itt tartani a turistákat. Hagyományos már a telet elbúcsúztató, jelmezes felvonulás februárban, a 17. évét ünneplő nagy rendezvény, a Komáromi Napok április végén (április 26. - május 1.) és állandósultak a fürdőben, ill. a kitűnő adottságú, egyre népszerűbb, szép természeti környezetben, állandóan fejlődő, magántulajdonú, családi „vizes” programok elsőrangú helyszínként ismert WF Szabadidő parkban szervezett nyári hangversenyek, táncmulatságok.

A Monostori erőd északi bástyájának udvarán szabadtéri színházi előadások rendezéséhez kiváló lehetőségeket biztosít a 2006-ban felállított szabadtéri színpad. A lehetőségeket a város és az erődöket működtető kht. nyári színházi fesztivál szervezésével igyekszik kihasználni. Ebben partner az északkomáromi Jókai Színház, velük közös produkció évente a júniusi, nyári évadnyitó előadás.

A második teljes évad kezdődött 2008-ban a Komáromi Lovas Színház életében. A magántulajdonban lévő, Frigyes laktanyabeli százéves fedett lovardában teltházasan előadásokon mutatja be a társulat a magyar operett-, rockopera- és a musicalirodalom legnépszerűbb darabjait, lovasokra, lovakra és lovardai körülményekre adaptálva.

Októberben a krumpli - és borfesztivál (Pityóka) várja az érdeklődőket és hagyománnyá tették a közös Komáromi Karácsonyváro ünnepséget a város főterén, fadísztéssel, karácsonyi süteményekkel, forrált borral, teával.

A Duna két partján kiépített teljes erődrendszer együtt pályázott a Világörökség címre. 2008-ban a pályázatot a bírálók tanácsára visszavonták kiegészítés, partnerkeresés céljából. A Monostori erődnek évente közel 100 ezer látogatója van. A fantasztikus méretű épületegyüttes önmagában is izgalmas látnivaló, de az állandó hadtörténeti kiállítás és az országban egyedülálló kenyérmúzeum is maradandó élményt nyújt a látogatóknak.

32. ábra: A Monostori erőd nyers téglá és kő falazatai a mesterségbeli művesség mintapéldái.

Komárom másik turisztikai vonzerejét a kitűnő minőségű, 58 Celsius fokon feltörő gyógyvízre épített gyógyfürdő jelenti, melynek működtetője egy többségi önkormányzati tulajdonú kft. A fürdő újabb nagyszabású fejlesztés előtt áll, élményfürdő építésére pályázik.

A város és a kistérség turisztikai marketingjének mindennapi munkáját 2000-ben megnyitott turisztika, információs iroda, a TOURINFORM Komárom végzi.

A gazdasági helyzetre jellemző, hogy nem csak biztonságos megélhetést tud a lakosságnak biztosítani, de a régió és az ország egyik legdinamikusabban fejlődő városa Komárom.

Komárom gazdasági funkcióit térben erősen meghatározza kedvező fekvése- a Duna-menti ipari sáv gyűjtőpontjában fekszik, a Kisalföld keleti szegélyének legforgalmasabb központja. Hazai és nemzetközi forgalmi útvonalak találkoznak itt és kiemelkedő fontosságú folyami átkelőhely. A Csehországból, Lengyelországból és Szlovákiából érkező személy- és teherforgalom fontos csomópontja. A Komárom – Kisbér - Mór - Székesfehérvár között az északról áramló, Balaton felé tartó idegenforgalom fontos vonala, de hatalmas kamionforgalmat is lebonyolít. Az úttal párhuzamosan futó, Székesfehérvárig vivő vasútvonalon is a személyforgalmat meghaladó teherforgalom a jellemző. A Duna, mint vízi út szállítási kapacitásának előnyeit a város csak kis részben élvezi és használja ki, egyelőre.

1998-ban jelölt és alakított ki a város egy közel 100 hektáros területet, hogy ott ipari parkot hozzon létre. Ebben a parkban az első nagy betelepülő multinacionális cég a finn NOKIA mobiltelefon gyára volt 1999-ben, mely a következő évek során több beszállító céget is idevonzott. 2008 elején több mint 15.000 ember dolgozik az ipari parki üzemekben. A 2008-as gazdasági válság Komáromot is sújtja; 2009 elején elbocsájtások, leépítések, sőt bezárások is történtek az ipari parkban.

A két Komárom napi kapcsolatokat ápol. Sokan járnak át a határon dolgozni, Szlovákiából naponta mintegy ötezer munkást szállítanak a buszok az ipari parki munkahelyekre.

Közös nagy álom, hogy a jelenlegi közúti híd tehermentesítésére új, modern híd épüljön a Dunán. Ennek tervei már elkészültek, a két Komárom uniós pályázaton nyerte el a tervezési munkák költségeit.

Az új híd építése bizonyosan új fejezetet fog nyitni mindkét város, mindkét ország és természetesen a kapcsolatuk történetében.

Külterületi beépített helyek

Nagyherkálypuszta a koppánmonostori bencés apátság, majd a Zichy és a Gyürky család birtoka volt. Az 1911-es térképen egy major és egy vadászház található a területén.

A Koppánymonostortól délre fekvő Új-Szállás először a II. katonai felmérés térképén látható. 1842-ben gróf Zichy János építtetett kúriát, amelyet 10 hektáros park övezett.

33. ábra: Az egykori Zichy kúria Új-Szálláson

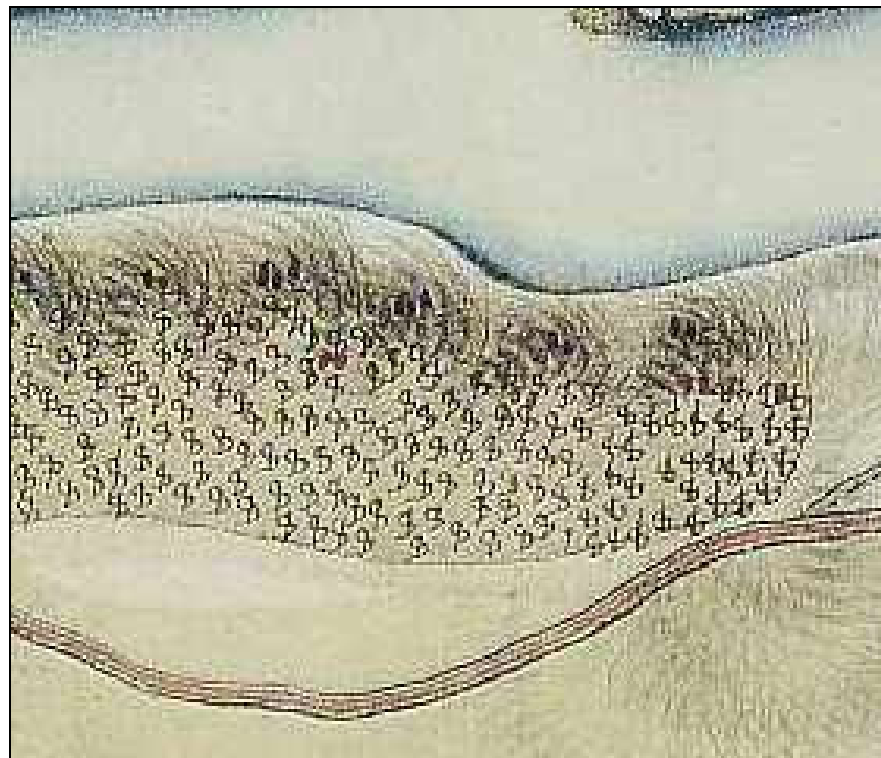
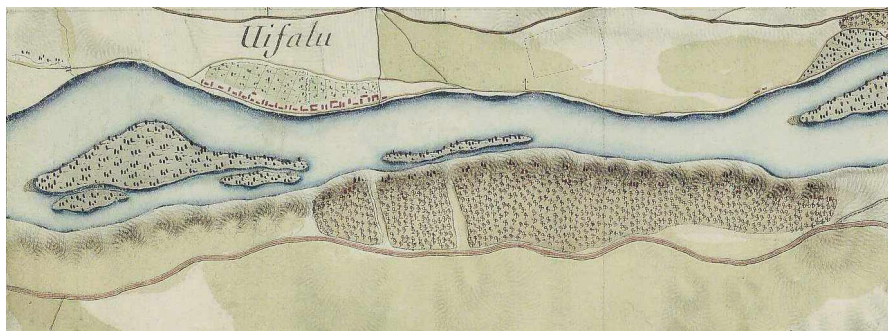
KOPPÁNYMONOSTOR

Rév-Komáromtól nyugatra fekvő Duna-parti területen a XII. században a Koppán, másutt Katapán nemzetség bencés monostort alapított a Boldogságos Szűz tiszteletére, amelyet 1222-ben Monitorium de Koppan néven említ egy oklevél. A monostorhoz tartoztak a környékbeli birtokok és a bencések a Dunán is halászati jogot kaptak. A terület nagy részén szőlőműveléssel foglalkoztak. A klostrom a Basahegyen feküdt, körülötte 1369-es említés szerint villa Koppan; vagyis Koppan falu alakult ki.

A monostor valószínűleg az 1529-es török hadjárat alatt pusztult el (Pusztamonostor). Az apátság épületegyüttesének romjai 1757-ben még felismerhetők voltak. Helyére az 1980-as évek elején települt a vízmű szivattyútelepe. Egyetlen fennmaradt tárgyi emlék a múzeumban őrzött kőoroszlán.

Az apátsági birtok 1592-ben a bencésektől a komáromi várbirtokhoz került. 1659-ben a szőnyi területekkel együtt Zichy István gróf vásárolta meg, ezzel a Pusztamonostor, az újszállási és herkályi területek sorsa Ó-Szőnnyel közös lett nagyjából a II. világháború utáni államosításokig.

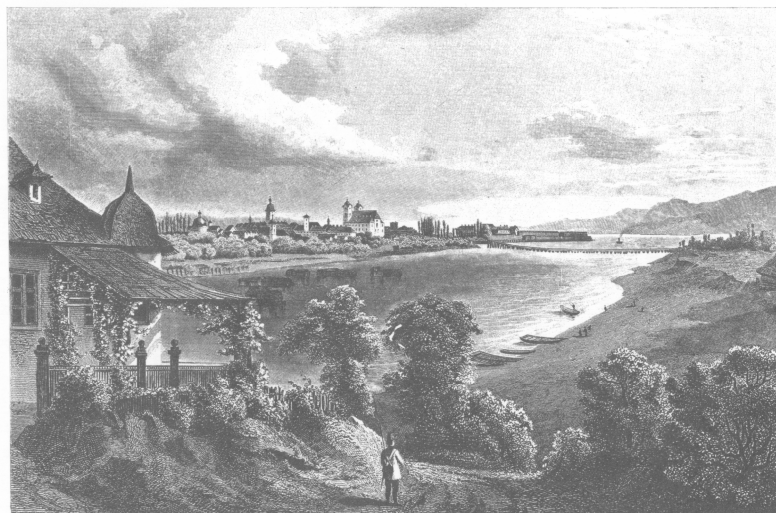
A Zichy birtokon túl komáromi polgárok jutottak kisebb nagyobb birtokokhoz; a település az 1740-es években ezeket a kisebb birtokokat újra szőlővel, gyümölcsösökkel telepítették be egészen a későbbi „Szűnyogvárig”. 1841-ben 209 szőlősgazdának volt földje. A szőlőhegyi szüreti vigalmakról sok feljegyzés tanúskodik.

34. ábra*: Két különböző nagyítású részlet az I. katonai felmérés X.-XV. szelvényéből a mai Koppánymonostor területéről.

A XIX. sz. végén, XX. sz. elején a monostori Duna-parton politikusok, kereskedők építették fel villáikat. A településnek 1910-ben 506 lakosa volt. A 20-as évek elején újabb házhelyek kerültek kiosztásra, melyekre főleg „csehkomáromi” birtokosok építkeztek. Közigazgatásilag 1932-től tartozik Komáromhoz Koppánmonostor néven.

2008-ban a településrész Szűnyogvártól keletre eső része inkább egy kertvárosi lakóterület, mint üdülőterület.

J. Rohbock del.

Druck & Verlag v. G. Lange in Darmstadt.

J. Neugebauer sculp.

KOMÁROM A HOMOKHEGYRŐL.

KOMORN VOM SANDBERGE.

35. ábra: Az 1860 előtt készült Rohbock metszeten a később a Monostori erődnek helyet adó Homokhegyen, a kép előterében szőlőhegyi villa áll. Forrás: [18]

36. ábra*: Részlet a II. katonai felmérés XXVIII-48-as szelvényéből a mai Koppánymonostor területéről

KOMÁROMI IPARI PARK

A Duna mindkét partján lévő település gazdasági fejlődését nagymértékben befolyásolta a szállítási útvonalak helyzete. Hosszú időn keresztül a Duna, mint hajóút és a mellette haladó limes-út szerepe volt meghatározó. A XIX. századtól a vasúti szállítás lett a domináns, amelyet a XX. század második felében fokozatosan háttérbe szorított a közúti szállítás.

Dél-Komáromot az utóbbi két szállítási mód fejlődése előnyben részesítette; korábban épültek ki a jobb parton a vasútvonalak, és itt épült előbb autópálya is, amely meghatározó volt a város rendszerváltás utáni fejlődésében, a Komáromi Ipari Park sikeres fejlesztésében.

A 87,6 ha területű Komáromi Ipari Park tulajdonosa és működtetője a város önkormányzata. A terület 70 %-át értékesítették elsősorban elektronikai termékeket előállító vállalatoknak. Az ipari park meghatározó vállalata a NOKIA Komárom Kft., amelyik 1999-ben vásárolta meg a területét, ezzel indult meg ténylegesen is az ipari park kiépülése. Számos más vállalat termelése is – legalább részben – a Nokiához kapcsolódik.

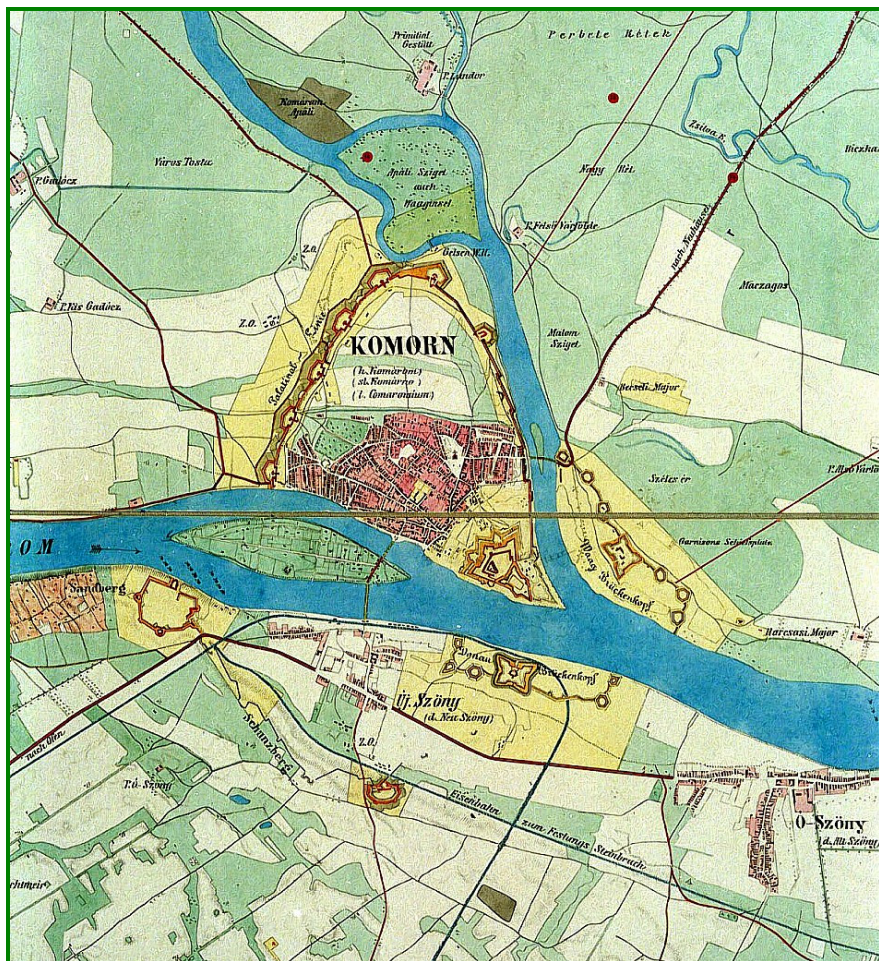

37. ábra: a Komáromi Ipari Park (Forrás: <http://www.kiv.hu/index.php?id=20&cid=104>)

ERŐDÖK

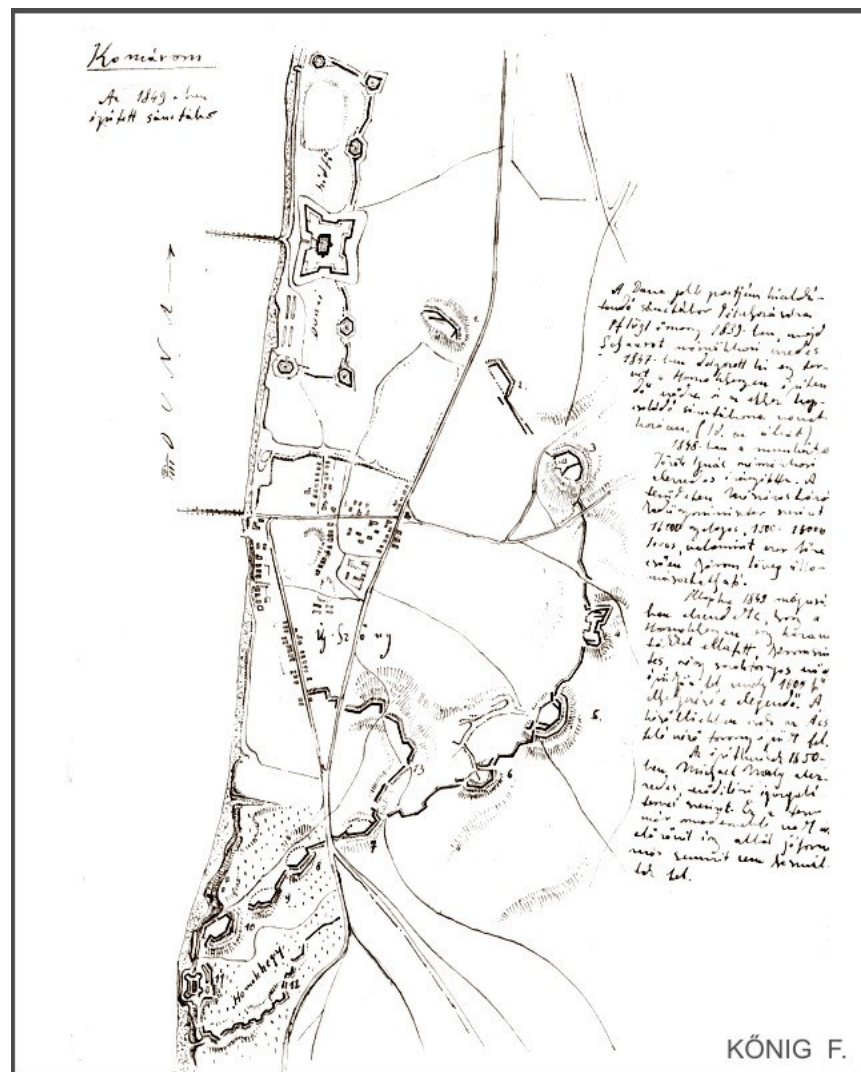
A Bécset elfoglaló Napóleon elől 1809-ben egész udvartartásával Komáromba menekülő I. Ferenc császár látván a vár kedvező fekvését, elhatározta, hogy **a Duna mindkét partjára kiterjedő erődrendszert** kell építeni, amely 200.000 katona befogadására alkalmas.

Az építkezések megindultak, eredményükként egy Közép-Európában egyedülálló erődrendszer jött létre.

38. ábra: A teljes komáromi erődrendszer helyszínrajza. A térképi alap a II. katonai felmérés

Az erődrendszer teljes kiépülését megelőzően az 1848/49-es szabadságharc alatt Klapka György tábornok a Komáromi vár parancsnoka elrendelte a Duna jobbpartján egy sáncrendszer kiépítését, amely a későbbi Monostori és a későbbi Igmándi erőd helyén, illetve azokat és a Csillagsáncot összekötve épült ki.

39. ábra: A Klapka féle sánctábor terve az 1848/49-es szabadságharc alatt Forrás:[31]

(Innen a szövegek az ELTE: **A történelmi Magyarország várai** című honlapról [31] lettek átvéve)

A jobb parti erőrendszer kiépítésének folytatása 1850-ben a szabadságharcban szerzett tapasztalatok figyelembevételével folytatódott. Az időszak elterjedt gyakorlata volt az erődövek alkalmazása. Ennek az volt a lényege, hogy a központi vár köré - mindig a tűzérének lőtávolságát figyelembe véve - erődöket építettek, létrehozva egy vagy több övet.

Komáromban a Maly-féle terv szerint a jobb parti terület biztosítása három erődre támaszkodott: a Csillagsáncra, a homokhegyi erődre és a nagyigmándi út mentén lévő magaslaton létesítendő erődre. Ezen erődöket egy folyamatos sáncnak kell összekötnie, melyet a térközben három köztes, kis erőd erősít meg.

Az építkezés legfontosabb területe a Homokhegy, vagy más néven Monostor-hegy megerősítése volt. Az új erőd létesítésénél semmit sem használtak fel az 1849 nyarán felépített védműből, hanem azt a legkorszerűbb elvek alapján tervezték és valósították meg.

Az erődépítézet történetében mindenképpen egy új korszak kezdődött ekkor, és ezt jól szemlélteti e rendszer is. Elvei szerint az erőd alaprajza általában a hosszú, egyenes oldalakból álló zárt sokszög volt, figyelembe véve a terep nyújtotta lehetőségeket. A hosszú oldalak kialakítását az indokolta, hogy így egy irányba több löveg állítható fel. A főfalon, vagy gáton - melynek vonalvezetése adta az alaprajzot - álló lövegek számára a mellvéd szolgált fedezékül, az ágyúk e fölött, vagy az ebbe vágott résen keresztül tüzeltek. Ez volt az erőd legfontosabb része, melyet az előtte húzódó árok védett, ez biztosította az ún. "rohammentességet".

A főfal tulajdonképpen egy földgát volt, melyben falazott kazamatákat, csarnokokat, helyiségeket alakítottak ki.

A már említett belső fal (escarpe) mögötti kazamatasoron kívül, az árok külső, szintén falazott oldala (contrescarpe) is kazamatazott volt, melyen ugyancsak lőrések biztosították a kilövést a gyalogság, illetve a sarkoknál a kisebb űrméretű lövegek számára.

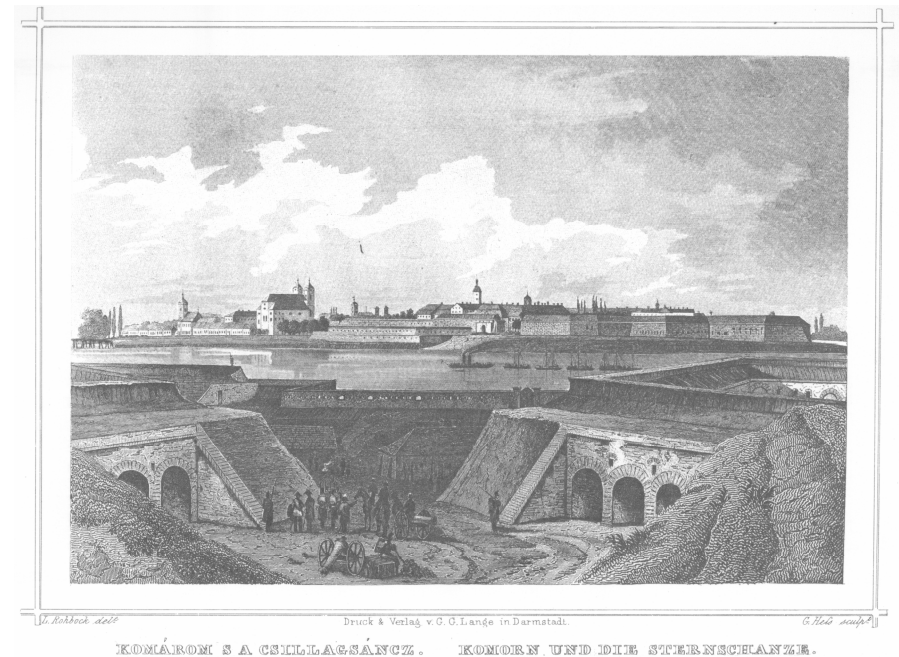
A hosszú oldalak közepén az árokba többszintes oldalazóműveket (koffer) terveztek, melyek tökéletessé tették az árok teljes pásztázását, vagyis tűz alatt tartását.

Az árok külső fala fölött futott körbe a fedett út, melyet az árokból a kofferknél kialakított lépcsőkön lehetett megközelíteni. A fedett utat általában a saroknál, az árok vonalvezetésének a törésénél, gyülekező helyekké szélesítették ki. Az erőd előterében itt is lejtőt alakítottak ki, mely fedezte a főfalakat és kizárta a holtterek kialakulásának lehetőségét.

Az erőd belsejében laktanyákat építettek, melyeket szintén védőművekkel láttak el. Az itt felállított lövegekkel a főfalra feljutott ellenséget lehetett pusztítani.

A védőműveket, épületeket több méter magas földréteggel borították, ezzel is növelve ellenálló képességüket. Szabadon, nyíltan álló falak, lehetőség szerint nem voltak, így az ellenség tűzérége számára nem adtak közvetlenül lőhető felületet. Mindent igyekeztek föld alá süllyeszteni, a védelmet tehát nem a magas, erős falak, hanem az árok, a földtöltések adták.

Csillagerőd

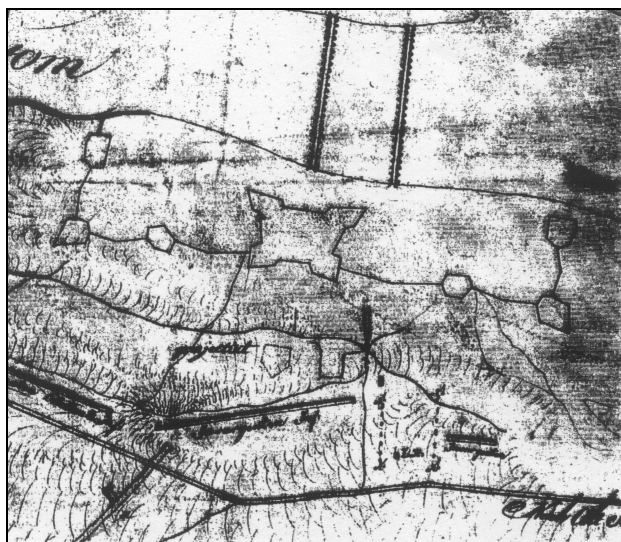

40. ábra: Az 1860 előtt készült Rohbock metszeten a Csillagvár még közvetlen kapcsolatban van a Dunával. Forrás: [18]

A török lerombolta a későbbi Csillagerőd helyén létezett Rév-Komárom falut. 1586-ban Pálffy Miklós komáromi várkapitány építtette a rév védelmére a Szt. Péter (?) palánkot, a későbbi Csillagerődöt, amely többszöri átalakítás után végleges formáját az erődrendszer tagjaként 1871 és 1877 között kapta.

41. ábra: Az 1594-es török ostromról készült metszeten nem látszik a palánkerőd.

42. ábra: A Csillagerőd Napóleon kori térképén (1809) a komáromi átkelés helye még az erőd magasságában, védelme alatt volt. A térképen az erőd egy nagyobb földsáncrendszer (redoute) része. (Forrás: [23])

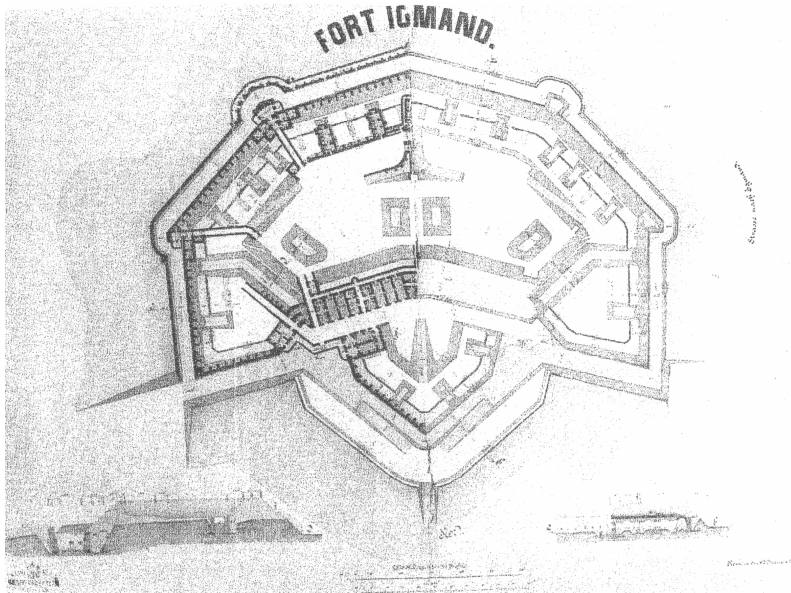
A Monostori erőd létesítésével egy időben megkezdődött a jobb parti rendszer keleti elemének, a Csillagsáncnak a felújítása is, mely az átépítések ellenére megőrizte eredeti alakját. Megmaradt a bástyák homlokzata, feltehetően egyrészt anyagi okokból, másrészt, mert itt a védelmet jelentősen segítette a mocsaras talaj. A bástyák belsejében kazamaták voltak, melyekbe lövegeket helyezhettek el. Ezen lövegek a szomszédos bástyák előterét pásztázták. A főfalra állított lövegeket itt széles vizesárok védte.

Az átépítés az erőd belsejét érintette, ahol egy belső udvaros bombabiztos épületet emeltek, amely a sáncok felé csak lőrésével néz.

Az 1911. évi várostérképen a Csillagerőd körüli földerőd rendszer keleti része még önálló helyrajzi számokkal megkülönböztetve látszik. A sánc nyoma a terület szalagtelkes felosztása ellenére a 2005-ös légi felvételen az 1984-eshez viszonyítva kevésbé, de még jól látszik.

43. ábra: A Csillagerőd légi felvétele. A felvételen jól látható, hogy az északi fal kivételével az erőd falait fasor és bozót takarja, holott ez az erőd nem lett átépítve a XIX. századi erődépítési elveknek megfelelően éppen az erőd mocsaras előtere miatt.

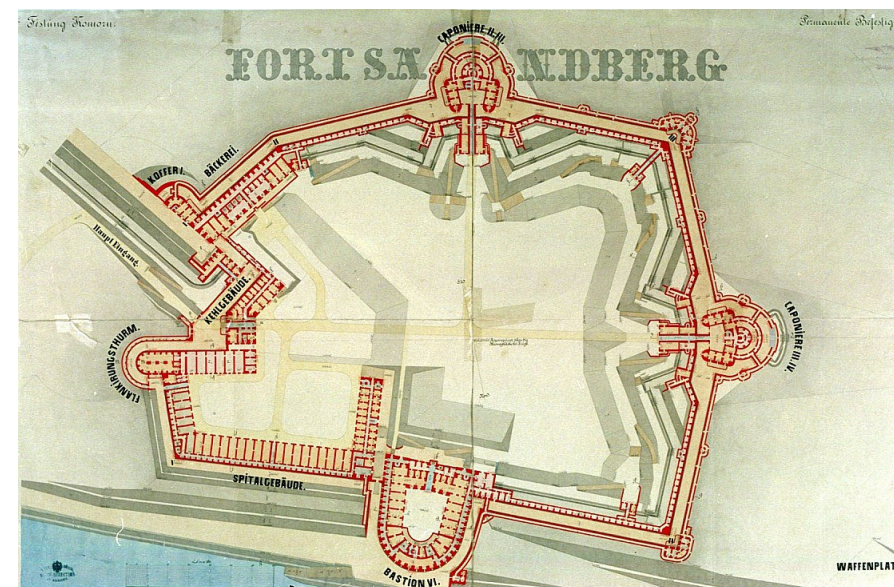
Igmándi erőd

44. ábra: Az igmándi erőd légifelvétele és alaprajza

A sánctábor legdélibb eleme, az osztrák erődítési rendszer tipikus överődjének számító Igmándi erőd volt, melynek építése csak 1871-ben, a Monostori erőd befejezése után kezdődött. Ennek az erődnek az építése - a pénzsűke ellenére - feltétlenül szükség volt, ezt jól mutatta az 1866-os porosz-osztrák háború is. Az ekkor még beépítetlen magaslatot sáncokkal erősítették meg, hogy egyáltalán kialakuljon egy védhető terület a hídfő és a központi várak biztosítására.

Az Igmándi erőd lényegesen kisebb, mint a Monostori erőd. Az ilyen nagyságú erődöket - szemben a nagy erődökkel - önálló védelemre nem tartották alkalmasnak, így ezek a tőlük jobbra lévő elemekkel együtt voltak igazán hatékonyak. Ezeknél tehát jobban érvényesült a rendszerszemlélet.

Ebben az időszakban már a kiserődöket több vonatkozásban is előnyben részesítették a nagyméretű erődökkel szemben. Kevesebb ráfordítással lehetett ezeket kiépíteni, kevesebb katonát, löveget kötöttek le a védőserg állományából, eszközeiből. Az ellenség számára is kisebb célpontot nyújtottak. Mindezek azt jelentették, hogy a kiserődök előtérbe kerültek, így ennek kialakult egy tipikus fajtája.

Monostori erőd

45. ábra: A Monostori erőd alaprajza, amely hozzávetőlegesen a jelenlegi állapotot is tükrözi.

Az erődrendszer részeként Pflügl őrnagy 1839-ben, majd Schaurot mérnök-kari ezredes 1847-ben dolgozott ki egy tervet a Homokhegyen építendő erődre és ehhez kapcsolódó sánctáborra vonatkozóan.

A Monostori erőd az osztrák hadi építéset elvei szerint épült, védművei teljesen megfeleltek előírásainak. Klasszikus bástyák nélküli zárt sokszög alaprajzú építmény, melynek legfontosabb eleme a főfal, mely elsősorban nyugati és déli oldalon biztosította nagyszámú löveg elhelyezését.

A Monostori erődben két teljesen egyforma koffer épült, ami viszont nem oldotta meg a teljes árok védelmét. A déli falszakasz keleti lezárásánál ezért egy kétszintes oldalazó - féltornyot építettek, míg az erőd keleti oldalán egy szintén kétszintes oldalazó torony fedezte azt a területet.

Az erőd északi - Duna felőli részének a védelmét ezzel szemben teljesen másként alakították ki. E falszakasz nyugati, 145 méter hosszú falszakaszán 10-15 löveget állíthattak fel. Ezen oldal közepén épület az a háromszintes védmű, mely legjobban hasonlít egy hagyományos bástyához. A nagyméretű, belső udvarral rendelkező építmény több rendeltetésű volt. Fő feladata a Duna felé nyúló, északi félköríves arcvonala elhelyezett lövegek tűzé-vel szükség esetén a folyó hajóforgalmának a lezárása, a Nádor-vonal déli szárnya előtti területek pásztázása volt. Innen oldalazták az északi oldal nyugati árokszakaszát is és biztosították az erőd Duna felőli bejáratát. Az épület hátsó helyiségei a tűzterek és a tűzérési anyagok elhelyezését biztosították. Békében itt tárolták azokat a lövegeket, melyeket az ostromállapot kihirdetésekor a falakra vontattak.

Az erőd keleti oldalának kialakításánál figyelembe vették az erődrendszer kiépítésének további tervét is. Eszerint a Monostori erődöt a többi erőddel egy folyamatos fal köti majd össze, hasonlóan, mint a Nádor-vonal esetében.

Az **erődöv vonalán kívül**, azok fedezése előretolt ütegállásokat létesítettek. Ezek közül a legjelentősebb az Őszönytől keletre kiépített 1. számú állás volt, melyet 1885. március 2-a és október 31-e között építettek ki. Az üteg fő feladata a Budapest felől, az állástól északra haladó út lezárása volt. (Ezt az erődítést a MOL lakótelep kiépítésekor bontották el, a 40-es években készült légi felvételen még látható.)

Az állandó erődítési elemek mellett, több tábori jellegű állást és sánct is hoztak létre. Ezek az erődök tűzériségének kiegészítését biztosították, lezárták a köztes területeket, utakat.

A **tervezett teljes erődrendszer** nem épült ki, ennek egyrészt pénzügyi, másrészt pedig hadügyi, katonapolitikai okai voltak. Megváltozott az Osztrák-Magyar Monarchia nemzetközi helyzete, külpolitikája, ami maga után vonta

azt is, hogy ismét felül kellett vizsgálni a birodalom biztonságával kapcsolatos nézeteket. Az állami erődépítéset céljából a határ menti várak védhetőségének javítását, ezek átépítését határozták meg. Ez főleg északkeleti és délnyugati területekre vonatkozott.

Az erődök fejlesztését, átépítését az a nagyarányú fejlődés kényszerítette ki, mely elsősorban a tűzérési fegyvereknél következett be.

Mindezek azt jelentették, hogy az erődöket át kellett építeni, az öv távolságát a központi vártól legalább 8000 méterre ki kellett tolni. A falak megerősítését, a várvédő lövegeket pedig lehetőség szerint páncélkupolák alá helyezték.

Ezt az átépítést Komáromnál már nem végezték el, annak ellenére, hogy jelentőségét több szempontból továbbra is megőrizte. Még mindig a legfontosabb raktár maradt és kettős hídfő szerepe is elsődleges jelentőséget biztosított számára. Ha a monarchiát bármely irányból megtámadták, az utolsó védelmi vonalnak a Dunát tekintették. Ezért tekintettek Komáromra még ekkor is úgy, hogy mint a birodalom utolsó védőbástyájára.

Ha tehát az erődöket nem is építették át, de a rendszer védelmét igyekeztek javítani, fenntartani. A kor gyakorlatának megfelelően a komáromi erődrendszert is védőkörletekre osztották. A felosztás elsősorban a védelem célszerűsége szempontjából, másrészt a terepadottságokat, az úthálózatot figyelembe véve történt.

Komárom tűzérési anyaga elavultnak számított a határokon álló erődök lövegeihez képest. Még az első világháború előtt is kizárólag 1861-ben, 1863-ban, 1875-ben és 1894-ben rendszeresített lövegek voltak a komáromi erődökben.

A Duna jobb parti erődök felszerelése gyengébb volt, hisz a monarchia vezetői elsősorban egy északi támadással számoltak. A III. védőkörletben lévő Duna-hídfőben és az Igmándi erődben is csak 61 M lövegek felállítását tervezték. Az északi oldalt támogató perjépusztai és az Újmajornál lévő ütegállásokban ugyanakkor 80 M 12 centiméteres löveget alkalmaztak volna. A Monostori erődben szintén zömmel régebbi lövegeket tároltak.

Komárom tehát annak ellenére, hogy csak végső esetben számoltak erődített helyként történő alkalmazásával, rendelkezett a szükséges feltételekkel egy támadás elhárítására.

Komárom az I. világháborúban nem játszott szerepet, nem került sor itt semmilyen harci cselekményre. Nem kellett kipróbálni, hogy a békében előkészített, megszervezett védelem valóban ellen tud-e állni egy nagyobb szabású támadásnak. Látni azonban például a sokkal jobban kiépített és felszerelt Przemyśl sorsát, feltételezhetjük, hogy erre kevés esély lett volna.

KRONOLÓGIA

A *-gal jelölt évszámok a különböző forrásokban eltérően szerepelnek.

BRIGETIO	
Kr.e. 9.	Augustus alatt létrejön Pannonia
~ 50	Claudius korában épül ki Brigetio első auxiliaris tábora.
~ 100	Traianus uralkodása alatt a légios tábor kiépítése.
3.sz. eleje	Caracalla császár Brigetiot Alsó Pannonia-hoz csatolta.
214	Caracalla a polgárvárost municipium rangra emeli.
375. nov. 17.	I. Valentinianus császár agyvérzés következtében a katonai táborban lelte halálát.
MOLAJ	
1940-es évek	Ásványolaj feldolgozó telephely kiépülése Brigetio légios tábor helyén és közelében.
1962	A Komáromi Kőolajipari Vállalat egyesült az almásfüzitői finomítóval.
1960-as évek	A szőnyi finomító bővítése, modernizációja
1975	Középiskolai kollégium épül.
1980-as évek	A szőnyi kőolaj-finomító az újabb, nagyobb konkurencia mellett elveszti jelentőségét.
1983	Megalakul a Komárom Megyei Sörgyár Rt.
	A sörgyártás 1989-ben indul meg.
1984	Megszűnik a kőolaj-feldolgozás
2003	A lakótelep infrastruktúrájának működtetését a MOL Nyrt.-től a Vegyészszakszervezet gazdasági társasága veszi át.
2008	A csőd közeli helyzetbe jutott társaságtól a város önkormányzata megveszi a MOLAJ be nem épített területeit és középületeit, ezzel biztosítva az infrastruktúrák továbbműködtetését.
Ó-SZŐNY, SZŐNY	
1211	Sun említése az esztergomi érsekség birtokösszeírásában.
1249	IV. Béla cserével Szőny új birtokosa
~1280	IV. László egyik oklevelében a tatárjárás során elpusztult Szőnyt még lakatlannak említik.
1460	ZWny oppidum (mezőváros) említése egy összeírásban

1529	Évi török hadjáratban elpusztul Szőny.
1594	Évi hadjáratban újra elpusztul.
1623	Egy adóösszeírás újra említi Szőnyt
1627	I. szőnyi béke
1642	II. szőnyi béke
1659	A szőnyi birtok Zichy István gróf tulajdonába került.
1747	A Szőnytől délre fekvő mocsaras területet Mikovínyi Sámuel mérnök Mária Terézia megbízására lecsapolja.
1700-as évek második fele	A Szőnyi birtok virágkora gróf Zichy Mikós, majd felesége Berényi Erzsébet irányítása alatt. Kúria és magtár, pajta, katolikus templom és plébánia, iskola építése; kertészet, juhtenyésztés.
1763	Nagy komáromi földrengés során 266 szőnyi házból 147 megsérül és összedől az 1748-ban épült katolikus templom.
1871	Ó-Szőny nagyközség lett.
1892-	báró Solymosy László birtoka Szőny
1893	Solymosy Irma bárónőre férjhez ment Iosonczy Gyürky Viktor grófhöz.
1898	Ó-Szőny neve Szőnyre változik.
1909	Zsidó imaház épül 1944-ben lebontják
1913	Gróf Gyürky Viktorné a Berényi-féle kúria helyett reprezentatív kastélyt építtetett
1926	Villany bevezetése
1927	Népkönyvtár épül
1936	Művelődési Ház épül
1946-tól	A kastély kórházként működik.
1950	Termelőszövetkezet alakul (1992-ig működik)
ÚJ-SZŐNY, KOMÁROM-ÚJVÁROS, ÚJ-KOMÁROM	
1037	A komáromi rév említése a bakonybéli apátság alapítólevelében.
1529	Komárom vára török kézre kerül rövid időre.
1585	A Duna partján az átkelés biztosítására cölöp hídfőerőd épül (Csillag erőd?)
1594	A komáromi várat Szinán pasa ostromolja 100.000 fős sereggel
1663-73	A komáromi vár megerősítésével egy időben újjá épül a hídfőerőd.
1763, 1783	Komáromi földrengés, felmerül a város áttelepítése a

	Duna jobb partjára
1777	Új-Szőny kiválik Szőny területéből.
1809	I. Ferenc a bécsi udvartartással Komáromba menekül, elhatározza a folyó mindkét oldalára kiterjedő erődrendszert építését.
1848	A komáromi tűzvész Új-Szőnyre is áttérjed. 14 ház ég le.
1849	A komáromi vár ostroma során Új-Szőny elpusztul. A vár feladása után megindul a település újjáépítése.
1850-70	Csillag Erőd korszerűsítése
1850-71	Monostori erőd építése
1856	Bécsi vasútvonal kiépülése
1859	A dunai hajóhíd megépülése
1860	Székesfehérvári vasútvonal kiépülése
1871-77	Igmándi Erőd építése
1880	Milch család fatelepe, parketta- és asztalos áru gyára 1929-33-ig
1884	Budapesti vasútvonal kiépülése
1891	Katolikus templom épül.
1892	Megépül a dunai Erzsébet híd.
1896	Új-Szőny egyesül Komárommal
1901	Selyemfonógyár 1929-33-ig
1903	Asztalos áru gyár, Komáromi Faiparosok Szövetkezete
1904	Fiedler János lenfonó gyárat nyit.
1905	Gőzmalom
1907	Ménteleg
1908	Frigyes főherceg huszárlaktanya
1909	Dunai vasúti híd megépül.
1910	Érsekújvári vasútvonal megnyitása
1910	Lakos szám: 3523 fő
1913-16.*	Igmándi keserűvíz palackozóüzem és elosztótelep
1919.01.10.	Észak-Komárom csehszlovák katonai megszállása
1919.04.30.	Sikertelen kísérlet Észak-Komárom visszafoglalására
1920	Trianoni békeszerződés: Új-Komárom önálló város
1920	Lakos szám: 5963 fő
1920	Bevezetik a villanyt.
1922	Református elemi iskola épül
1923	Textilgyár létesül
1923	Vasöntőde létesül
1923	Csonka-Komárom vármegye átmenetileg egyesül Esztergom vármegyével, Komárom-Újváros elveszti megye-

	székhely szerepét.
1925-28.*	Alapy Gáspár a polgármester
1925	Katolikus elemi iskola épül
1926	Zsidó imaház épül
1927	Református templom épül.
1927	Pénzügyőri laktanya építése
1927	Polgári iskola épül
1927	Népkönyvtár épül
1927	Kiépül az ivóvíz- és csatornahálózat.
1929	A város közművesítése
1929	Városháza építése
1929-30*	Rendőrség építése
1929	Evangelikus imaház épül
1929	Baptista imaház épül
1930-35*	Járásbíróház építése
1930	Mozi épül
1930	Lakos szám: 7562 fő
1930	Komárom-Újváros járási székhely
1937	Katolikus templom épül.
1937	Magán zeneiskola
1937	Strandfürdő
1937	Vágóhíd épül
1938	Lakos szám: közel 8000 fő
1938	I. Bécsi döntés: a két Komárom egyesül.
1939.07.15.	A két Komárom újraegyesül
1939	Katolikus elemi iskola épül
1941	Lakos szám: 8876 fő
1944.10.07	első (amerikai) légitámadás a város (a vasútállomás) ellen
1945.03.28-30	A németek visszavonulnak és felrobbantják a Duna hidakat. A II. ukrán front elfoglalja a várost
1946.01.06.	Átadják a Vörös Hadsereg által helyreállított Erzsébet hidat.
1947	Párizsi békeszerződések: Észak-Komárom Csehszlovákiához kerül
1954	Befejeződik a vasúti híd újjáépítése
1957-1990	A Frigyes laktanyába beköltözik a szovjet hadsereg.
1957	Vasipari szövetkezet, vasöntőde létesül
	Vasbetonelem-gyár létesül
	Jelentős szerepe van a város mezőgazdasági üzemeknek

	és melléküzemágaiknak.
1962	Gyermekváros építése
1970	Szőny csatolása Komáromhoz.
KOPPÁNYMONOSTOR	
XII. század	Bencés monostor alapítása
1222	Monostorium de Koppan említése egy oklevélben
1369	A monostor körüli Koppan falu említése egy oklevélben
1529	A monostor elpusztul a török hadjáratban, birtokai a komáromi várbirtokhoz kerülnek
1659	Zichy István gróf vásárolja meg a birtokot.
1740 körül	A Duna parti, komáromi polgárok tulajdonában lévő kisebb birtokokat szőlővel és gyümölcsfával telepítik be.
1757	Az apátság épületeiről még felismerhetők
ERŐDÖK	
1586	Szt. Péter erőd építése a komáromi rév védelmére a későbbi Csillagvár helyén.
1809	I. Ferenc császár Napóleon elől a komáromi várba menekül; 200.000-es őrseregű erődítménnyé fejlesztését határozza el.
1850-70	Csillag Erőd korszerűsítése
1850-71	Monostori erőd építése
1871-77	Igmándi Erőd építése
1945	A szovjet hadsereg a Monostori Erődben rendezi be Közép-Európa legnagyobb hadianyagraktárát, a mellette lévő árkász-táborban laktanyát létesít